

SUUNNANMUUTOKSIA

Luova, innovatiivinen ja hyvinvoiva Etelä-Karjala

SUUNNANMUUTOKSIA

Luova, innovatiivinen ja hyvinvoiva Etelä-Karjala

Luova, innovatiivinen ja hyvinvoiva Etelä-Karjala -projektiä on rahoitettu Lappeenranta–Imatra-kaupunkiseudun aluekeskusohjelmasta vuosina 2007–2009.

Julkaisija

www.lut.fi/eki

Lappeenrannan teknillinen yliopisto

© Kirjoittajat ja Etelä-Karjala-instituutti

Toimitus, graafinen suunnittelu ja taitto Kristiina Korjonen-Kuusipuro

Kuvat: Sivut 4, 8, 14, 20,40, 46 ja 52 Etelä-Karjala-instituutin kuvapankki. Sivun 26 kuva LUT ja sivun 32 kuva Mikko Nikkinen.

ISBN 978-952-214-898-8

ISBN 978-952-214-899-5 (pdf)

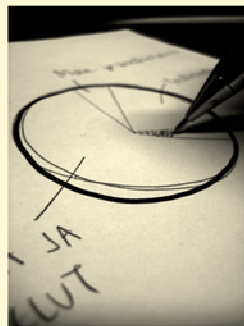
ISSN 1795-2867

Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Digipaino 2009.

SISÄLLYS

Työkaluja aluekehitykseen	5
Kestävää rakennemuutosta <i>Laura Timonen</i>	9
Identiteetti ja maakuntajournalismi <i>Pekka Rautio</i>	15
Sininen Saimaa – toiveita ja todellisuutta <i>Kristiina Korjonen-Kuusipuro</i>	21
Kansainvälisty tai katoa <i>Mikko Kohvakka</i>	27
Elinvoimainen monikulttuurinen rajamaakunta <i>Tanja Karppinen</i>	33
Maakunnan matka itseensä <i>Virpi Kaisto</i>	41
Hyvinvointia kulttuurista <i>Kristiina Korjonen-Kuusipuro</i>	47
Luova ja innovatiivinen maakunta <i>Kalle Michelsen</i>	53

Työkaluja aluekehitykseen

Luovuus, innovatiivisuus ja hyvinvointi ovat sanoja, joita tänä päivänä toistellaan hyvin usein niin poliitikkojen, virkamiesten kuin mediankin suulla. Käsitteinä nämä eivät suinkaan ole yksinkertaisia ja niiden suhde toisiinsa on monimutkainen. Jokainen tarvitsee luovuutta ja innovatiivisuutta menestyäkseen, mutta mitä tämä tarkoittaa maakunnan tasolla? Onko luovuus kykyä muutokseen?

Kädessäsi oleva *Luova, innovatiivinen ja hyvinvoiva Etelä-Karjala* -hankkeen loppuraportti ei ole akateeminen tutkimus. Se on tiivis lukupaketti, johon on aluekehitystä silmälläpitäen koottu Etelä-Karjala-instituutin tutkimushankkeissa syntyneitä tietoa ja pohdittu sitä maakunnan hyvinvoinnin, innovatiivisuuden ja luovuuden kannalta. Jokaisessa artikkelissa on toimenpide-ehdotuksia, joita päättäjät ovat kaivanneet akateemisen tiedon teoriapitoisuuden ja laveuden sijaan.

Tätä artikkelikokoelmaa voi kuvata tiekartaksi, joka toimii aluekehityksen työvälineenä. Tiekartta on apuväline tiettyyn päämäärään pääsemiseksi. Tämä ”tiekartta” on kuitenkin lähempänä karttaa, jolla risteilee monensuuntaisia teitä ja joka on täynnä risteyksiä, valinnan paikkoja. Tie Etelä-Karjalan menestykseen ei ole moottoritie tai oikorata, vaan laadukas kestävä tieverkosto, johon jokainen toimija tuo panoksensa. Risteyksissä, joita kokoelman artikkelit kuvaavat, piilee pohdinnan, itsetutkiskelun ja ratkaisujen paikka.

Etelä-Karjalan aluekehitystyössä on syntynyt paksu nippu erilaisia strategioita, joissa on etsitty suuntaa alueen tulevaisuudelle. Paljon työtä on tehty, mutta silti väki vähenee, eikä strategioiden toteuttajia näytä olevan tarpeeksi. Maakunnallamme on runsaasti oma-aleimaisuutta, jolla se erottuu muista maakunnista. Ilmassa on kuitenkin pelko, että metsäteollisuuden rakennemuutos tuo Etelä-Karjalalle lopullisen kuoliniskun. Etelä-Karjalaa vaivaa lisäksi kilpailu johtajuudesta, joka on pitkin historiaa kulminoitunut Lappeenrannan ja Imatran väliseen kissanhännänvetoon. Maakunnassa on kiistelty siitä, kuka saa olla maakuntaa luotsaava veturi. Toisaalta maakunnan elinkeinoelämälle on kaivattu uutta veturia täyttämään metsäteollisuuden saappaat. Nyt ollaan ikään kuin odottavassa tilassa ja toivotaan, että joku tulisi ja vetäisi maakuntamme sivuraiteelta menestyksen tielle.

Tämän raportin kirjoittajat esittävät, että on aika siirtyä veturi-ajatuksesta malliin, jossa korostetaan sitä, että kaikkien tulee ottaa vastuuta ja toimia; kaikkia tarvitaan ”tieverkoston” rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Luovuus ei synny siitä, että veturi vetää vaunuja perässään kohti yhtä päämäärää, vaan siitä, että kukin toimija ottaa vastuun

omasta hyvinvoinnistaan ja kulkee luovasti sitä kohti. Tosiasia on, että nykyaikana kilpailukyky perustuu siihen, kuinka innovatiivisia ja oppimiskykyisiä olemme.

Raportissa nostetaan esille myös kestävän kehityksen tavoitteet, joihin Etelä-Karjala voisi kokonaisuena maakuntana sitoutua. Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan niin ekologista, taloudellista, sosiaalista kuin kulttuuristakin kestävää kehitystä. Yleisesti kestäväällä kehityksellä ymmärretään maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa myös, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa.

Tämän raportin ensimmäisessä artikkelissa etsitään keinoja kestäväan rakennemuutokseen. Etelä-Karjalaa muokkaava elinkeinorakenteiden muutos on maakuntaa laajasti koskettava ilmiö, joka ei rajoitu ainoastaan alueen elinkeinoelämään vaan myös poliittisille ja sosiaalisille tasoille. Laura Timonen avaa artikkelissaan alueen rakennemuutosta Etelä-Karjalan yrityskentän näkökulmasta. Metsäteollisuusmaakunta on muuttumassa yhä palveluvaltaisemmaksi, mutta viime vuosikymmenten aikana syntyneet rakenteet ja verkostot palvelevat vielä pitkälti perinteistä teollisuutta. Artikkelissa nostetaan esiin tarve joustavampiin rakenteisiin, jotka eivät palvele vain eteläkarjalaisen elinkeinoelämän seuraavaa kehitysvaihetta, vaan ylipäätään muuttuvaa toimintakenttää pitkällä aikavälillä.

Eteläkarjalainen identiteetti on perusta, jolle tulevaisuutta rakennetaan. Aina välillä hajanaiseksi tai jopa kadonneeksi koettua identiteettiä on etsitty milloin mistäkin suunnasta. Maakuntaidentiteetti ei ole kuitenkaan ilmiö, joka löydetään, vaan viime kädessä sen rakentavat eteläkarjalaiset itse omien sanojensa ja toimintansa kautta. Raportin toisessa artikkelissa Pekka Rautio tarkastelee Etelä-Karjalan alueellista identiteettiä ja mediaa. Hän toteaa, että media ei itsessään rakenna identiteettiä, vaan pikemmin kuvaa olemassa olevan identiteetin olemusta, siis asioita ja ilmiöitä, joita kullakin hetkellä tapahtuu. Median olisi hyvä kannustaa maakunnallisia toimijoita, vaikka väistämättä osa uutisoitavista tapahtumista on negatiivisia. Mutta mikä tärkeintä, kun epäkohtia nostetaan esille, tulisi median toimia vastuullisesti ja rakentavasti; aivan samoin kuin maakunnallisten päättäjien ja vallankäyttäjienkin.

Vesi on keskeinen osa Etelä-Karjalan olemusta, emmekä saa tuudittautua siihen, että vettä riittää tuhlattavaksi asti. Ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan myös meihin, mutta se mitä konkreettisesti tapahtuu, on vielä pitkälti arvailujen varassa. Varmaa on, että veden arvo tulee tulevaisuudessa nousemaan huomattavasti. Siksi veden laatuun ja sen suojelemiseen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Raportin kolmannessa artikkelissa Kristiina Korjonen-Kuusipuro kirjoittaa sinisestä Saimaasta ja pohtii veden merkitystä ja haavoittuvuutta Etelä-Karjalassa.

Etelä-Karjalassa on paljon hyviä elementtejä, joista yksi keskeisimmistä on Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Maakunnallisessa keskustelussa yliopisto on nostettu jalustalle ja sitä on tituleerattu muun muassa kruununjalokiveksi. Mikko Kohvakka toteaa yliopiston ja maakunnan suhdetta peilaavassa artikkelissaan, että Skinnarilan tiedeyhteisö on itsenäinen kansainvälinen toimija, joka vain sattuu sijaitsemaan Etelä-Karjalassa. Kiristyvät globaalit yliopistomarkkinat asettavat paineita yliopistolaitokselle Suomessa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto tarvitsee menestyäkseen itseään ja strategiaansa tukevan alueen. Myös yrityskenttä ja päättäjät on saatava kulkemaan kansainvälistymisen polkua samassa tahdissa yliopiston kanssa.

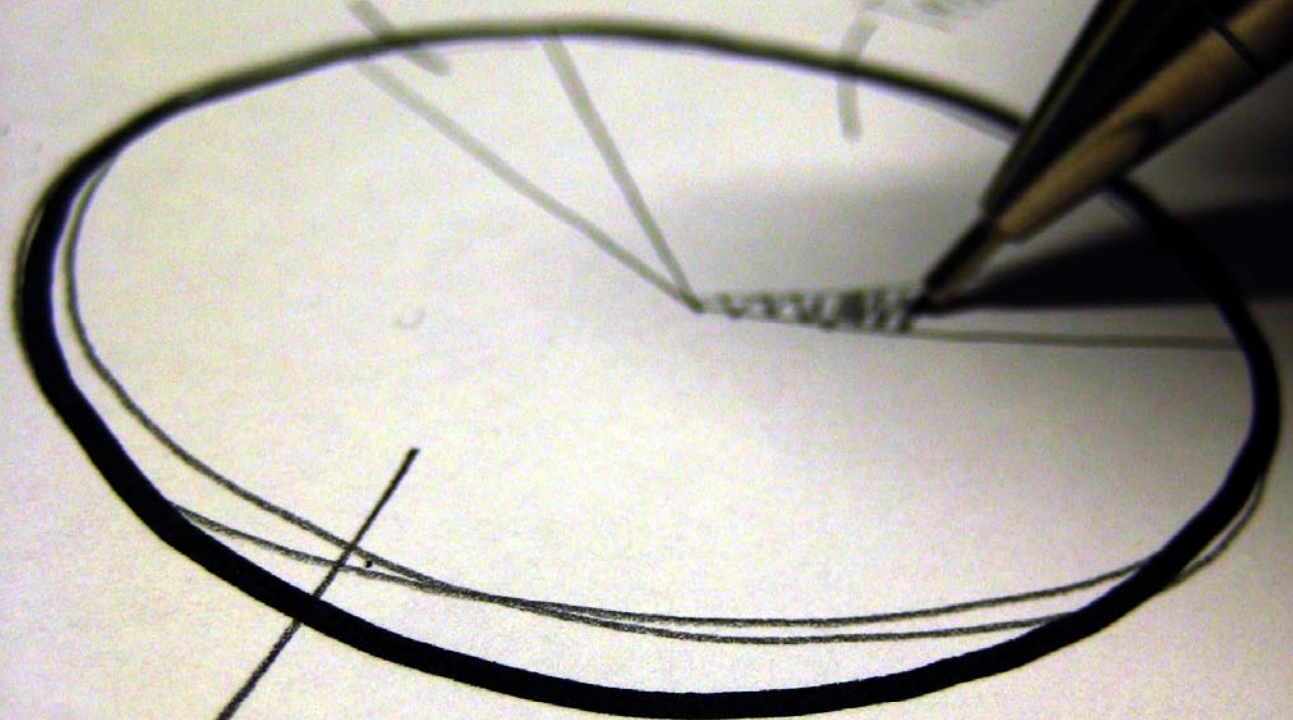
Raportin viidennessä artikkelissa Tanja Karppinen tarkastelee maakunnan monikulttuurisuutta ja kansainvälistymistä positiivisena skenaariona. Valitettavasti todellisuus näyttää siltä, että maakunnassa ja koko Suomessa ollaan liukumassa negatiivisempaan suuntaan, ja maahanmuuttovastaiset asenteet ovat koventuneet. Onko kehityskulku mahdollista kääntää positiiviseksi?

Matkailu on merkittävä osa Etelä-Karjalaa, ja sen varaan lasketaan myös tulevaisuudessa. Matkailu käsitetään yleensä puhtaasti elinkeinoksi ja sitä kehitetään tähtäämällä tiettyihin numeroihin ilmaistaviin tulostavoitteisiin. Raportin kuudennessa artikkelissa Virpi Kaisto etsii uudenlaista lähestymistapaa matkailun kehittämiseen ja esittää, että matkailu nähtäisiin tiiviinä osana ympäröivää yhteiskuntaa, sen toimijoita ja heidän ajatusmaailmaansa. Artikkelissa kannustetaan nostamaan raja Etelä-Karjalan todelliseksi vahvuudeksi sekä panostamaan pitkäjänteisellä työllä laatuun, palvelukulttuuriin ja palveluiden tasoon maakunnassa.

Eteläkarjalainen kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat vahva osa niin maakuntamme henkeä kuin ihmisten osaamista. Kulttuurin arvostus on kuitenkin valitettavan vähäistä ja se näkyy kulttuurille suunnatuissa taloudellisissa resursseissa. Raportin viimeisessä artikkelissa Kristiina Korjonen-Kuusipuro korostaa, että koko maakunnassa on lisättävä kulttuurin vaikuttavuutta ja toivoo, että kulttuuri tuodaan näkyväksi osaksi alueellista kehittämistyötä. Kulttuuripalvelut ja puhdas ympäristö edustavat arvoja, jotka houkuttelevat myös elinkeinoelämää seudulle.

Me kirjoittajat haluamme osoittaa kiitoksemme hankkeen rahoittajille sekä kaikille toimijoille ja yhteistyökumppaneille, jotka ovat olleet mukana raportin pohjana olevissa Etelä-Karjala-instituutin hankkeissa. Toivomme, että raportti antaa eväitä niin aluekehittäjille, virkamiehille, yrittäjille kuin asukkaille matkalla kohti luovaa, innovatiivista ja hyvinvoivaa Etelä-Karjalaa.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to blurring.

A single thin line drawn from the left side of the oval towards its center, intersecting the inner boundary.

VA

Handwritten text at the bottom of the page, including the letters "VA" and "CUT" (part of "CUT"), which appear to be labels or notes related to the diagram above.

Kestävää rakennemuutosta

Laura Timonen

Mikä on muuttumassa?

Suurteollisuudessa työskentelevien eteläkarjalaisten osuus laskee laskemistaan, kun taas palvelualoilla on kasvua niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Jo yli 65 prosenttia ”savupiippumaakunnan” asukkaista työllistyy palvelualueille. Tilastollisesti katsoen teollisuuden työpaikkojen lasku Etelä-Karjalassa ei ole mitenkään yllättävää, sillä laskutrendi on ollut nähtävissä pitkään. Suurteollisuudesta on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana hävinnyt puolet työpaikoilla mitattuna (vuoden 1980 14 280 työpaikasta vuoden 2007 6 607 työpaikkaan).¹ Tätä käynnissä olevaa elinkeinon painopisteiden muutosta kutsutaan rakennemuutokseksi, jossa toisten sektorien merkitys kasvaa ja toisten laskee. Mittareina muutoksessa voi olla työpaikkojen ohella esimerkiksi osuus bruttokansantuotteesta tai viennistä.² Muutos järjestää uudelleen paitsi Etelä-Karjalan alueellisia elinkeinorakenteita, myös väestörakenteita, palvelurakenteita, ammattirakenteita, sekä koulutus-, tutkimus- ja innovaatorakenteita. Etelä-Karjalan alueellinen rakennemuutos ei siten ole yksittäinen muutosprosessi, vaan monien muutosprosessien summa. Elinkeinorakenteiden uudistumisen ohella Etelä-Karjalan näkyviä rakenteellisia muutoksia ovat esimerkiksi väestön ikääntyminen ja kuntarakenteiden yhdistämiset.

Elinkeinorakenteiden rakennemuutosta on Etelä-Karjalassa etenkin viime vuosina vauhdittanut metsäteollisuuden alan sisäinen rakennemuutos, joka on näkynyt koko Suomen mittakaavassa kotimaisen tuotannon leikkaamisina ja toisaalta tuotannon lisäämisinä kehittyvillä ja kasvavilla markkinoilla Aasiassa ja Etelä-Amerikassa. Etelä-Karjalassa ja laajemmin Kaakkois-Suomessa metsäteollisuuden rakennemuutoksen vaikutuksia alueellisiin elinkeinorakenteisiin on pidetty erityisen merkittävänä, sillä pitkän historiansa aikana suomalainen metsäteollisuus rakensi Kaakkois-Suomeen maailmankin mittakaavassa hyvin merkittävän metsäteollisuuden keskittymän. 2000-luvulle tultaessa tämä keskittymä on lähtenyt purkautumaan etenkin Kymenlaakson päästä; ensin suljettiin UPM Voikkaan paperitehdas Kuusankoskelta vuonna 2006 ja sen jälkeen Stora Enson Summan paperitehdas Haminassa vuonna 2008. Myös uusia sulkupäätöksiä on harkinnan alla.³ Etelä-Karjalassa kokonaisia tehtaita ei ole suljettu, mutta huoli tulevasta on ilmassa, sillä palveluvaltaisuuden kasvusta huolimatta palvelualan ei uskota voivan kokonaan korvata teollisuudesta mahdollisesti katoavia työpaikkoja. Etelä-Karjalassa onkin erityisesti viime vuosina kehitetty palvelu- ja matkailualan ohella voimakkaasti myös esimerkiksi tuulivoimateollisuutta. Tukea saavat myös metsäteollisuuden omat uudistumissuunnitelmat, jotka pyrkivät siirtämään pai-

nopistettä paperi- ja selluteollisuudesta kohti biopolttoaineiden, puumuovikomposiitien sekä älykkäiden pakkausten tuotantoa⁴. Entistä harvempia työllistävä metsäteollisuus nähdään edelleen maakunnallisesti tärkeänä, sillä tuotannollisesti sen arvo on yhä alueen kannalta merkittävä⁵.

Muulla Euroopassa teollisuusrakenteet ovat purkautuneet nyt Suomessa koettavan, äkilliseksi rakennemuutokseksikin nimetyn muutoksen kaltaisesti jo paljon aikaisemmin, pääosin 1960–1980-lukujen kuluessa. Suuria teollisuuskeskittymiä on hävinnyt ja tilalle on syntynyt tai aktiivisesti synnytetty uutta toimintaa, kuten ympäristö-, informaatio- tai viestintäteknologiaa, matkailua tai kulttuuripalveluja⁶. Samalla on syntynyt erilaisia termejä, joilla pyritään kuvaamaan uudenlaista jälkiteollista yhteiskuntaa, jonka selkärangana ei ole enää pelkästään perusteollisuus. Näiden termien kirjo on laaja, sillä jälkiteollisen yhteiskunnan muodosta ja luonteesta ei ole syntynyt yleistä yhteisymmärrystä. Puhutaan esimerkiksi informaatio- tai tietoyhteiskunnasta, palveluyhteiskunnasta, verkostoyhteiskunnasta, kulutusyhteiskunnasta, asiakasyhteiskunnasta, tietämystaloudesta, huomiotaloudesta sekä osaamistaloudesta. Muutoksen taustavaikutuksiin lukeutuu muun muassa globalisaatio, teknologinen muutos, yksityisen omistuksen kasvu ja valtioiden rajat ylittävä sijoitustoiminta⁷. Nyky-yritysten arkipäivää ovat muuttuvat markkinat (tai pikemminkin markkinasegmentit, osamarkkinat), sekä muuttuvat ja hajanaisemmat kuluttajavaatimukset, jotka puolestaan edellyttävät joustavampia toiminta- ja tuotantotapoja. Näiden tekijöiden yhteissummasta on hajanainen toimintakenttä, joka tuo haasteita alueiden elinkeinoelämälle varsinkin, jos se on nojannut tasaisesti etenevään suurtuotantoon⁸.

Mitä tulevaisuudessa tarvitaan?

Rakennemuutos on Etelä-Karjalassa monin osin ohittanut ennakoivat merkit⁹. Syksyllä 2009 Etelä-Karjalan kauppakamarin luottamushenkilöiltä kerätyn tiedon mukaan maakunnassa toimivat yritykset ovat tiedostaneet muutoksen laadun hyvin, mutta kokonaisuutensa lopullinen kuva sekä sen vaatimat toimenpiteet ovat vielä osittain hahmottumatta. Metsäteollisuuden muutosprosessi on siis hyvin liike-elämän tiedossa, mutta tunnelmat ovat edelleen odottavat; ennen kuin tiedetään uudistuuko eteläkarjalainen metsäteollisuus uusilla tuotteilla vai odottaako sitä Kymenlaakson tehtaiden kaltainen alasajo, suuria suunnanmuutoksia ei tehdä vaikka niitä valmistellaan. Elinkeinoelämä onkin kerännyt ja rakentanut valmiutta kohdata mahdollinen kriisi, jonka viimeistään uskotaan siirtävän maakunta uusiin rakenteisiin.

Tämän kriisivalmiuden rakentaminen edellyttää oman strategian kriittistä arviointia niin ydinosaamisen, tärkeimpien tuotteiden kuin asiakasryhmien kannalta. Olennaista on miettiä, miten omaa osaamista pystytään kehittämään ja vahvistamaan,

mitä uudet asiakasryhmät voisivat olla ja miten niitä voidaan palvella, sekä miten yritys pystyy houkuttelemaan asiantuntevaa työvoimaa. Tämä vaatii taitoa seurata omaa toimintaympäristöä ja erityisesti sen heikkoja signaaleja, arvioida tulevaisuuden markkinoiden kehitystä sekä ennen kaikkea muuntaa tämä tieto käytännön toimenpiteiksi omassa toiminnassa. On osattava sekä ennakoida että reagoida – ripeästi ja joustavasti. Oma asema ja rooli markkinoilla saattaa muuttua muutoksen mukana, joten on arvioitava uudelleen myös kilpailu- ja yhteistyösuhteita. Nämä yrityscentän muutokset heijastelevat alueellisiin poliittisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin, eli siihen miten maakunnan alueella koulutetaan ihmisiä, minkälaiseksi ammatti- ja ikärakenne alueella muodostuvat, sekä esimerkiksi siihen minkälaisia palveluja alueella toimivat organisaatiot ja yksilöt tarvitsevat. Näillä seikoilla puolestaan on vaikutusta maakunnan kokonaisuuteen, eli siihen minkälaiseksi alueeksi Etelä-Karjala pitkällä aikavälillä muodostuu, minkälaisia ihmisiä alueella asuu, minkälainen on alueen ilmapiiri, identiteetti sekä maine. Vaikka yritystasolla harvoin ajatellaan pelkästään Etelä-Karjalan mittakaavassa, lähialueen hyvinvoinnilla on niille merkitystä, sillä lähialueelta haetaan usein yrityksen perusrasurssit kuten työvoima.

Alueellisesti tärkein kysymys onkin, pystyvätkö nykyrakenteet palvelemaan muuttuvassa toimintakentässä toimivia yrityksiä ja muuttuvaa yritystoimintaa. Nykyiset rakenteet tukevat monilta osin perinteistä yrittäjyyttä ja perinteisiä yrityksiä; sellaisia joiden toiminta pysyy pääpiirteittäin samanlaisena, joissa työskentelee pääpiirteittäin tietyn ammattitaidon omaavia ihmisiä, jotka rakentavat pitkäaikaisia yhteistyösuhteita ja jotka tarvitsevat toimintaansa tietynlaista infrastruktuuria. Yritystoiminta on kuitenkin muuttumassa monilla tavoilla. Yritysten toiminta ei ole enää suoraviivaisesti kehittyvää ja hitaasti vaihtuvaa, vaan suuretkin yritykset tekevät merkittäviä suunnanmuutoksia, jotka viedään läpi ripeällä aikataululla. Hyvin näkyvissä oleva trendi on esimerkiksi perinteisten tuotantoyritysten aluevaltaukset palveluntarjoajina¹⁰. Myös pienet yritykset muuttuvat. Palveluvaltaisuuden ja tiedon merkityksen kasvaessa yhä suurempi osa yrityksistä ei varsinaisesti tuota mitään fyysistä tuotetta, vaan rakentaa yritystoimintansa esimerkiksi tiedon käsittelyn, analysoinnin ja prosessoinnin varaan.¹¹ Samalla paikkasidonnaisuus menettää merkitystään yhä paremman tieto- ja viestintätekniikan myötä. Yritystoimintaa muokkaa myös ympäristöarvojen ja eettisyyden korostuminen ja kasvavat vaateet vastata näihin arvomuutoksiin. Suomeen onkin rantautumassa kokonaan uudenlaista yrittäjyyttä, joka sijoittuu perinteisen voittoja korostavan yritysmaailman ja yleistä hyvää edistävien kansalaisjärjestöjen välimaastoon, korostaen ympäristöarvoja ja/tai eettisiä ja sosiaalisia arvoja (ns. yhteiskunnalliset tai sosiaaliset yritykset). Nämä yritykset ovat usein pieniä tai keskisuuria yrityksiä, jotka toimivat tyypillisimmillään palvelualalla, mutta myös kaupan, teollisuuden tai esimerkiksi rakentamisen aloilla. Muutoksia on luettavissa myös työnteossa. Työsuhteet ovat toisaalta muuttuneet entistä lyhyemmiksi ja projektimaisemmiksi, mutta toisaalta myös työn-

tekijöiden omat vaatimukset joustoon ja laatuun ovat kasvaneet. Työ ei ole enää vain työtä, vaan myös työelämän täytyy tukea kokonaisuutena nähtävää elämänlaatua.¹²

Ei vain eteläkarjalaiset vaan suomalaiset nykyrakenteet ylipäättään ovat pitkälti hiottu palvelemaan kohtalaisen stabiileja elinkeinorakenteita, jotka toimivat tietyllä, suhteellisen pysyväisluonteisella logiikalla. Jo sen takia suomalaiset rakennemuutokset ovat olleet verrattain rajuja. Rakennemuutokseen ei ole viisastenkiveä, mutta monien arvioiden mukaan tulevaisuudessa parhaan suojan yllättäville rakennemuutoksille tarjoaa elinkeinorakenteiden monipuolisuus, joka estää riippuvaisuuden yhdestä alasta ja pystyy sopeutumaan nopeammin yllättäviinkin muutoksiin¹³. Ei siis riitä, että Etelä-Karjalan elinkeinorakenteet ja niitä tukevat poliittiset ja sosiaaliset rakenteet saadaan kerran uudistettua uuteen muotoon (kuten esim. matkailuvetoiseksi, bio- ja tuulienergiavetoiseksi), vaan pitkänäköisesti katsoen ne olisi voitava uudistaa niin, että ne tukevat jatkuvampaa uudistumista ja siten jo seuraavaa mahdollista rakennemuutosta. Rakenteiden tulee siis olla kaiken kaikkiaan joustavimmat ja nopeimmat reagoimaan entistä muuttuvaisempaan toimintakenttään. Vain tällöin rakennemuutoksen tekeminen on kestäväällä pohjalla pitkässä juoksussa.

Toimenpide-ehdotukset

Eteläkarjalaiset yritykset toimivat vahvasti globaalitalouden ehdoilla. Vaikka yrityksen oma toimintaympäristö ei olisi globaali (tai edes kansainvälinen), globaalimarkkinoiden lainalaisuudet vaikuttavat etenkin vientiyritysten markkinoihin ja globaalit vaikutukset ulottuvat myös Etelä-Karjalaan. On kuitenkin tärkeä huomata, että yritysten omat toimintaympäristöt vaihtelevat, joten yksittäisessä yrityksessä ei aina ajatella asioita vain Etelä-Karjalan kannalta. Siinä missä toinen toimii vain Lappeenrannassa, toisen toiminta-alueena ovat Kaakkois-Suomi ja lähialueet Venäjällä, kun taas toisen toiminta voi ulottua jopa kaikille maailman mantereille. Kuitenkin kaikille alueella toimiville yrityksille on jollain tasolla merkitystä sillä, kuinka houkutteleva ja hyvinvoiva oma lähialue on, sillä alueen menestys ja viihtyvyys houkuttelevat alueelle myös muita (laadukasta työvoimaa, osaavia partnereita ja alihankkijoita). Yritykset ovat hyvin muutoksen rytmissä kiinni, mutta ne voisivat hyötyä lisätuesta, etenkin silloin, kun se edistää niiden jousto- ja ennakkointikykyä. Edellä mainitut asiat mielessä pitäen alle on koottu keskeisiä toimenpide-ehdotuksia, joilla pyritään tukemaan maakunnan yrityksiä rakennemuutostyössään:

- yhden klusterin politiikan ohella on harkittava vakavasti myös monipuolisempia malleja
- yrityksille suunnattujen tukitoimien on oltava joustavia ja palveltava myös uusia yrittämisen muotoja
- koulutusohjelmien ja muuntokoulutuksien on toimittava hyvin yhteen ja niissä on otettava huomioon sekä monipuolisuus että siirrettävyys
- yrittäjäkoulutukseen on panostettava edelleen ja tarjottava täydentävää koulutusta myös olemassa oleville yrityksille (esim. markkinatutkimuksesta, toimintaympäristön luotauksesta ja signaalien seuraamisesta, partneroinnista, verkostoyrittäjyydestä, maahanmuuttajien rekrytoinnista)
- maakunnan markkinointi- ja myyntityötä on koordinoitava ja kiinnitettävä huomiota myös alueen järjestelmälliseen myyntiin muualta tuleville yrityksille
- on panostettava yleisesti alueen houkuttelevuuteen ja viihtyvyyteen, esimerkiksi satsaamalla hyviin julkisiin (erityisesti kulttuuri- ja harraste)palveluihin
- alueen nykyrakenteiden lukkiutumia on avattava ja purettava esimerkiksi tutkimusta apuna käyttäen

Etälä-Saimaa Lappeenrannassa Ilmeine

Nokka pystyy eteläkarjalaiset!

Imatra, Jouteno 1

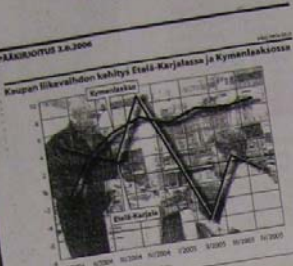
ETELÄ-SAIMAA

Katastrofitunnelmia Imatran

ETELÄ-SAIMAA

Puheleisuuden ja markkunta-
suuden näkökulmasta

Näkövinkeli Pysäkin takana!

ETELÄ-SAIMAA
Puhutaan vielä Etelä-Karjalan idyllisestä kauniista maisemasta. Etelä-Karjalassa on kaunis maisema, jota ei saa jättää huomiotta. Etelä-Karjalassa on kaunis maisema, jota ei saa jättää huomiotta.

50-vuotias kauppa- ja toimivaihto tiivistä yhteistyötä Imatran ja Lappeenrannan eripuraisuus haittaa Etelä-Karjalan kehittämistä

ES 21.10.2000

Synkkenevät tunnusluvut varjostavat Etelä-Karjalaa

ETELÄ-SAIMAA
Etelä-Karjalassa on synkkenevät tunnusluvut, jotka varjostavat Etelä-Karjalaa. Etelä-Karjalassa on synkkenevät tunnusluvut, jotka varjostavat Etelä-Karjalaa.

Lukijat

ETELÄ-SAIMAA
Lukijat ovat tyytyväisiä Etelä-Saimaan. Etelä-Saimaan lukijat ovat tyytyväisiä.

Maakuntajohtaja huolestunut väestön ikärakenteen vinoutumisesta

Jo lähivuosina tulee eteen se tilanne, ettei nuoria saada riittävästi työllistää.

PO LESKINEN

ETELÄ-SAIMAA

Karjalaa riittää sekä eteläisellä että pohjoisella maakunnalla

ETELÄ-SAIMAA
Karjalaa riittää sekä eteläisellä että pohjoisella maakunnalla. Etelä-Saimaan maakunnalla on riittävästi karjalaa.

ETELÄ-SAIMAA

Etelä-Karjalan kehitys ollut maan heikointa

ETELÄ-SAIMAA
Etelä-Karjalan kehitys on ollut maan heikointa. Etelä-Saimaan maakunnalla on ollut heikkoa kehitystä.

Hyvä Lappeenranta

ETELÄ-SAIMAA
Lappeenranta on hyvä paikka asua. Lappeenranta on hyvä paikka asua.

MAAKUNTA

Rajakaupunki voi olla todellinen sampo Viipurin ja Etelä-Karjalan kehitykselle

ETELÄ-SAIMAA
Rajakaupunki voi olla todellinen sampo Viipurin ja Etelä-Karjalan kehitykselle. Etelä-Saimaan maakunnalla on mahdollisuus kehitykseen.

MAAKUNTA

Uudet työpaikat ja Venäjän raja isoja asioita Etelä-Karjalalle

ETELÄ-SAIMAA
Uudet työpaikat ja Venäjän raja ovat isoja asioita Etelä-Karjalalle. Etelä-Saimaan maakunnalla on mahdollisuus kehitykseen.

ETELÄ-SAIMAA
Uudet työpaikat ja Venäjän raja ovat isoja asioita Etelä-Karjalalle. Etelä-Saimaan maakunnalla on mahdollisuus kehitykseen.

ETELÄ-SAIMAA

Vat tärkeät tehtävät

ETELÄ-SAIMAA
Vat tärkeät tehtävät. Etelä-Saimaan maakunnalla on mahdollisuus kehitykseen.

ETELÄ-SAIMAA

Rajajonoista on tullut pysäkki

ETELÄ-SAIMAA
Rajajonoista on tullut pysäkki. Etelä-Saimaan maakunnalla on mahdollisuus kehitykseen.

Identiteetti ja maakuntajournalismi

Pekka Rautio

Alueidentiteettiä etsimässä

Etelä-Karjalassa on pohdittu paljon eri aikakausina ja eri yhteyksissä sitä, minkälainen maakunnan identiteetti on, eikä ymmärrys omasta alueesta ja itsestä ole useinkaan ollut maakunnassa täysin selvä. Toisinaan koko identiteetin on päätelty olevan kateissa. Syitä heikkoon identiteettiin on haettu milloin läheltä, milloin kauempaa, joskus kunnan-, joskus maakunnan- tai jopa valtakunnankin rajan takaa. Toki myös peiliin on katsottu vedoten karjalaiseen kateuteen, riitaisuuteen sekä nurkkakuntaisuuteen. Eikä maakunnallista mediaakaan ole unohdettu jättää pois laskusta, onhan meille eteläkarjalaisille heijastettu omakuva näyttänyt Etelä-Saimaan sivuilta luettuna usein enemmän tai vähemmän mairittelevalta: Että tuollaistako se elämä sitten täällä on?

Useassa yhteydessä tyytymättömyys maakunnallisen printtimedian toimintaa kohtaan on ilmentynyt maakuntajournalismin leimaamiseksi kielteisyyden ilmapiiriä ruokkivaksi nälvimiseksi tai asioiden tonkimiseksi, jotka eivät medialle kuulu. Maakuntalehden ei ole koettu ajavan riittävästi maakunnan asiaa, vaan päinvastoin sen on syytetty rapauttavan alueellista julkisuuskuvaa ja jumittavan alueellisen itseymmärryksen jäsentymistä.¹⁴ Erityisesti törmäyskurssilla Etelä-Karjalassa ovat tähän liittyen olleet julkisen vallan ja hallinnon edustajat sekä media, sinällään ymmärrettävästi, koska julkisen vallan ja varojen käytön valvonta on yksi median keskeisimmistä yhteiskunnallisista tehtävistä.¹⁵ Ja vaikka media sekä päättäjät periaatteessa ajaisivatkin molemmat omilla tahoillaan maakunnan etua ja asiaa, ei toiminnan tavoitteiden yhtenäisyyttä ole pystytty hahmottamaan senkään puolesta, että maakuntaelämän eri toimijoilta on puuttunut yhteiset käsitykset siitä, mitä Etelä-Karjala oikeastaan on - ja erityisesti, mitä sen haluttaisiin olevan.

Edellä mainittuihin kysymyksiin on lähdetty tyypillisesti hakemaan vastausta pohtimalla Etelä-Karjalan ja sen ihmisten piirteitä sekä ominaisuuksia. Taloustutkimuksen tekemässä Etelä-Karjalan imago tutkimuksessa vuodelta 2006 Etelä-Karjala miellettiin selkeimmin rajamaakunnaksi, portiksi Venäjälle.¹⁶ Seuraavaksi tunnetuimpana mielikuvatekijänä maakuntaan yhdistettiin matkailu perinteisen ”savupiipputeollisuuden” jäädessä vähemmälle tunnettuudelle. Toisaalta eteläkarjalaisuutta voitaisiin yhtä hyvin asettaa edustamaan vaikkapa Saimaa, karjalaisuus ja rikkaat kulttuuriperinteemme idän ja lännen rajamailla. Ei ole siis olemassa yhtä ja oikeaa vastausta kysymykseen Etelä-Karjalan identiteetistä. Mutta se, mitä voidaan hahmottaa, on maakunnan identiteetin taustahistoria eli Etelä-Karjalan menneisyys, joka on puolestaan vaikuttanut nykyhetken identiteettiin ja tulee tästä johdettuna vaikuttamaan myös tulevaisuuteen.

”Tynkä-Karjalasta” portiksi itään

Lähdettäessä tarkastelemaan Etelä-Karjalan alueidentiteetin kehityshistoriaa maakunnallisen mediakeskustelun kautta voidaan todeta, että jäsenyteenpää julkista debattia Etelä-Karjalan identiteettikysymyksistä ryhdyttiin käymään 1960-luvun alkupuolella. Erityisesti tuolloin esillä oli huoli karjalaisen kulttuurin asemasta ”jäljelle jääneessä tynkämaakunnassa”.¹⁷ Etelä-Karjalassa pohdittiin, koettiin alueella tarpeeksi maakunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisten asioiden ajamisen perustaksi, sillä ilman halua olla eteläkarjalainen ja toimia eteläkarjalaisuuden puolesta maakunnan kehittäminen oli vaikeaa. Ja vaikka alueen todettiin integroituneen taloudellisesti voimakkaan teollistumisen ja liikenneyhteyksien parantumisen myötä, katsottiin siltä kuitenkin puuttuvan henkiset siteet, joita ei ollut kyetty luomaan sotien jälkeen.¹⁸ Eräänä keskeisimpänä syynä tähän pidettiin Viipurin perinnön katoamista. Koska monet entisen Viipurin läänin kulttuuris-sosiaalisista laitoksista oli hajautettu pitkin Etelä-Suomea - hallinnolliset laitokset Kymenlaaksoon ja suuret väestömäärät Helsinkiin, Tampereelle ja Lahteen - ei Etelä-Karjalasta ollut muodostunut alueellisesti ja toiminnallisesti eheää Viipurin läänin perinteiden jatkajaa, vaan pikemminkin hajanaisista paikalliskeskuksista koostuva maakunta, jonka seutukunnat Lappeenranta, Ylä-Vuoksi ja Parikkala eivät olleet tottuneet olemaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Yhteistyöongelmat maakunnan sisällä alkoivat kärjistyä 1980-luvulla.¹⁹ Eräänä keskeisimpänä syynä tähän oli jatkuva eripuraisuus ja kilpailutilanne Lappeenrannan ja Imatran välillä. Erityisesti nurkkakuntaisen asetelman koettiin nakertavan alueen henkistä koheesiota, ja maakunnallista itseymmärrystä sekä itsetuntoa kohottavia toimia vaadittiin pikaisesti tehtäväksi. Suurimmat haaveet tässä kohtaa kohdistuivat maakuntaa tunnetuksi tekevän keskuskaupungin symboliseen voimaan, sillä etäiseksi koetun Kymen läänin hallintopääkaupunki Kouvolan varjossa alueellisen imagon ja identiteetin ei ainakaan uskottu vahvistuvan: *”Tänne on saatava tulemaan ja jäämään ihmisiä, jotka ovat kyvykkäitä ja uskovat tähän alueeseen. Nyt tästä kaikesta on luotu sellainen valtakunnallinen mielikuva, että eipä juuri houkuta. Täällä norpat kuolee, myrkkävauvat vuotaa Vainikkalassa, Imatra on konkurssissa, Svetogorskissa työt loppuvat, Saimaan kanava menee umpijäähän, Valco kummittelee. Helsinkiläiseksotiikka tuottaa puhetta humpasta, kalenoista. Kukaan ei oikeastaan kerro minkälaista täällä on.”*²⁰

Suurten maailmanpoliittisten mullistusten leimaamalla 90-luvulla Etelä-Karjalassa ryhdyttiin puolestaan kääntämään katseita entistä tiiviimmin idän suuntaan sekä lähialueyhteistyön hyödyntämättömiin mahdollisuuksiin. Maakunnassa haluttiin päästä osalliseksi naapurimaassa avautuville markkinoille, joiden ensimmäisiksi etäpisteiksi kaavailtiin vapaan kaupan erityistalousalueita Viipuriin.²¹ Kokonaisuudessaan Etelä-Karjalan asema rajan kupeessa oli kuitenkin erittäin haastava, sillä naapurimaan tapahtumiin ei voitu vaikuttaa käytännössä millään tavoin maakunnallisesta mittakaavasta.

vasta käsin, vaikka sinällään maakunta sijaitsikin palveluvarustuksensa ja liikenneyh-teyksiensä puolesta ”miljoonan ecun paikalla” Venäjän markkinoihin nähden.²² Tuona aikana pelot ja odotukset itärajan avautumisen mahdollisesti mukanaan tuomista vaikutuksista alueelle vuorottelivat myös maakuntalehden kannanotoissa heijastellen osuvas-ti kahtalaisia tunteuksia Etelä-Karjalassa.

Yleisesti ottaen suhtautuminen itärajan äkilliseen avautumiseen sekä lisäänty-vään kanssakäymiseen venäläisten kanssa oli Etelä-Karjalassa aluksi melko varautunut-ta. Kielteiset asenteet venäläisiä kohtaan eivät olleet harvinaisia, ja pahimmillaan venä-läisvastaisuuden arveltiin jopa jarruttavan yhteistyön tekemistä naapurin kanssa.²³ Sit-keässä elävien ennakkoluulojen ylittävän luottamuksen lisäämiseksi ei riittänyt, että keskusteltaessa rajaseudun muutoksista ja maakunnan asemoitumisesta portiksi Venä-jälle suurin huomio keskittyi usein lähinnä EU-rahoitteisten raja-aluehankkeiden toteu-tuskelpoisuuden pohtimiseen, ja sen miettimiseen, kuinka rajakaupasta saataisiin eniten hyötyä ja miten tähän liittyvät rahoitushakemukset tuli laatia. Tarvittiin muutakin kuin pelkkää ”valuuttavieraanvaraisuutta”, jonka puitteissa lähes jokainen itärajan taajama-seutu halusi olla gateway-alue.²⁴ Virallisesti puitteita lisääntyvälle vuorovaikutukselle haluttiin joka tapauksessa edistää, ja pisimmällä pyrkimyksissä oltiin Imatralla, missä kehiteltiin kaksoiskaupunki-konseptia yhdessä naapurikaupunki Svetogorskin kanssa.²⁵ Epävirallisemmissä asenteissa raja-aidan korkeus oli taas monesti sitä hyväksyttävämpi, mitä tehokkaammin se suojausi ei-toivotuilta ilmiöiltä.

Siirryttäessä 2000-luvulle maakuntalehden sivuilla sivuttiin jälleen Etelä-Karjalan identiteettikysymysten yhteydessä esille nousseita yhteistyöongelmia maa-kunnan sisällä.²⁶ Erityisesti tuolloin ongelmia oli ydinalueyhteistyössä Lappeenrannan, Joutsenon ja Imatran kesken, eivätkä muutkaan Etelä-Karjalan seutukunnat löytäneet maakunnan etua palvelevia yhteisiä intressejä riittävän usein.²⁷ Pirstoutuneen tilanteen sijaan Etelä-Karjalassa vaadittiinkin pikaisesti tahtoa yhteistoimintaan, ja maakunnan katsottiin tarvitsevan ehdottomasti moottorikseen yhden vahvan aluekeskuksen, eikä toistensa kanssa kilpailevia seutukunnallisia keskuksia: ”*On maakunnasta kiinni, mihin sarjaan Etelä-Karjala haluaa. Jos se meinaa päästä kehityksen vauhtiin ja ensimmäi-seen luokkaan, se vaatii kyllä toisenlaista yhteistyötä.*”²⁸

Käytännössä puheet maakunnallisen kasvukeskuksen tarpeellisuudesta ruokkivat keskustelua Imatran, Joutsenon ja Lappeenrannan yhdistämisestä. Kuvitteellista koko-naisuutta nimitettiin tilanteen mukaan joko Saimaankaupungiksi, Saimaanrannaksi tai Nauhakaupungiksi. Idean kannattajien mielestä kolmen kaupungin rypäs tulisi muodos-tamaan riittävän vaikuttavan ja vaikutusvaltaisen kokonaisuuden Etelä-Karjalaan, kun vastaavasti epäilevämmän kaupunkien yhdistämiseen suhtautuneet tahot nostivat esiin kysymyksen, olisiko Saimaankaupunki lopulta muodostuessaan enemmän kuin Imatran, Joutsenon ja Lappeenrannan yhteissumma.²⁹ Lopputuloksen tietävät kaikki.

Maakunnan tulevaisuus?

Viime vuosina Etelä-Saimaan kannanotoissa on kiinnitetty yhä enemmän huomiota paikallisen muutosvastarintaisuuden negatiivisiin piirteisiin, eikä vähiten juuri Saimaankaupunki-hankkeen epäonnistuttua. Lisäksi lehdessä on käyty lukuisia keskusteluja siitä, miksi Venäjään suhtaudutaan Etelä-Karjalassa edelleen valitettavan usein enemmän uhkana kuin mahdollisuutena. Onhan maakunnan maantieteellinen erityisasema Venäjään - ja eritoten Pietariin - nähden kiistaton, vaikka sinällään oma tarinansa on, kuinka Etelä-Karjala onnistuu asemoitumisessa entisestä itärajan sulkemasta pussiperästä avoimeksi idän ja lännen kohtauspaikaksi. Kysymys kuuluu, miten ja mistä löytää tarvittavat kohtaamispaikat rajan ylittävän tulevaisuuden työstämiselle.

Edellä mainitut teemat tulevat olemaan myös 2010-luvun eteläkarjalaisen maakuntajournalismin keskiössä, siintäähän maakunnan tulevaisuus pitkällä aikavälillä tarkasteltuna kiistattomasti ”integroidussa” rajaseudussa viisumivapauksineen.³⁰ Ja tuolloin, jos koskaan, tulisi myös alueellisen identiteettimme olla riittävän vahva, jotta menestyisimme elinvoimaisena, viihtyisänä sekä houkuttelevana seutuna.

Mutta mitä tekemistä tällä kaikella sitten lopulta on maakuntajournalismin kanssa? Varsinaiseksi alueidentiteetin suoranaiseksi rakentajaksi maakunnallista mediaa ei ole mielekäästä ymmärtää, vaikka se toki onkin eräs keskeisimmistä alueellista itseymmärrystä tuottavista instituutioista aluehallinnollisten organisaatioiden ohella.³¹ Mutta koska alueellinen identiteetti ei ole kuitenkaan itsessään mikään itsenäinen kulttuurinen ilmiö, vaan sidoksissa alueella vaikuttaviin taloudellisiin, sosiokulttuurisiin ja poliittisiin (olo)suhteisiin³², ei mediakaan siten luo identiteettiä ”itsessään” tai ”itsestään”, vaan se pikemminkin muokkaa ja jäsentää identiteettejä perustehtäviensä kautta eli tarjoamalla moniarvoista ja -äänistä tietoa maakunnan asioista, tapahtumista sekä ilmiöistä. Tällöin se näyttää kohteensa - tässä tapauksessa siis Etelä-Karjalan ja eteläkarjalaisuuden - kasvot sellaisena kuin ne ovat. Mutta mikä tärkeintä, maakunnan omakuvan, yhteisöllisyyden sekä identiteetin rakentavat kuitenkin viime kädessä eteläkarjalaiset itse teoillaan ja toiminnallaan. Niin päättäjät, julkisen vallan käyttäjät kuin ”tavalliset” asukkaatkin.

Toimenpide-ehdotukset

- Maakunnassa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten lisääntyvään kanssikäymiseen rajan yli tullaan jatkossa suhtautumaan; vuorovaikutusta ei tule kokea uhkaksi omalle alueelliselle identiteetille, vaan mahdollisuudeksi.

- Etelä-Karjalan sisäistä koheesiota tulee vahvistaa siten, että kuntien välisten yhteistyövelvoitteiden ja kunnallishallinnollisten rakenteellisten uudistusten toteutustavat koetaan maakunnan eri osissa mahdollisimman oikeudenmukaisiksi; maakuntaa on toisin sanoen kehitettävä tasapuolisesti.
- Maakunnallisessa edunvalvonnassa ja kehittämistyössä on pystyttävä puhaltamaan yhteen hiileen ja kyettävä näkemään myös maakuntarajat ylittävien kumppanuuksien sekä yhteistyön hyödyt ja edut tulevaisuudessa aluehallinnollisissa järjestelyissä.
- Sen sijaan, että Etelä-Karjalassa jatkettaisiin vuosikymmenten ajan jatkunutta identiteetin märehtimistä, tulisi maakunnassa keskittyä itseymmärryksen vahvistamiseen, kuitenkin niin että tähän tähtäävät teot ja toimet ovat linjassa alueellisten erityispiirteidemme kanssa.
- Alueellista itseymmärrystä on työstettävä tutkimuksen avulla; yhtenä mahdollisena lähestymistapana vertaileva medialähtöinen tutkimus Kaakkois- ja Itä-Suomen maakuntien välillä.

Sininen Saimaa – toiveita ja todellisuutta

Kristiina Korjonen-Kuusipuro

Vesi on keskeinen elementti Etelä-Karjalaa. Rantaviivaa Etelä-Karjalassa on 8 282 kilometriä ja vesipinta-alaa 1 608 km². Se on enemmän kuin neljännes maakunnan kokonaisuuspinta-alasta. Vesivaroja maakunnan alueella lasketaan olevan 263 522 m³/vuorokaudessa. Etelä-Karjalan vesistöala on lähes 5 % koko Suomen vesistöalasta.³³

Ilman vettä kukaan ei tule toimeen, sillä jokainen ihminen tarvitsee päivittäin noin 2,5 litraa puhdasta juomavettä. Länsimaissa vedenkulutus on huimaa, sillä yhden henkilön päivittäinen kulutus ylittää jo 200 litraa. On kuitenkin totta, että riittävän hyvin hoidettu juomavesi- ja jätevesihuolto on myös toimivan yhteiskunnan tae. Tästä kertovat myös monet vesiasioiden ympärille kietoutuvat konfliktit.

Runsaine vesivaroineen Suomi nähdään maailmalla paratiisina, jossa vettä voi juoda suoraan lähes mistä tahansa järvestä eikä vesien hallinnointiin liittyviä ongelmia ole. Suomea kadehditaan nimenomaan sen makeanveden varantojen vuoksi, mutta puhdas vesi ei ole itsestäänselvyys. Vesivarannot ovat täälläkin uhattuina ja sen vuoksi vesiekosysteemeistä huolehtiminen ja valtaapitävien tahojen järjen käyttö päätöksiä tehtäessä olisi erittäin toivottavaa.

”Saimaa on kova juttu”, sanoi Lappeenrannan kaupunginteatterin johtaja Jari Juutinen Etelä-Karjalan tulevaisuutta ja mahdollisuuksien ympäristöä pohtineessa seminaarissa 23.10.2009. Saimaalla on kuitenkin kahdet kasvot. Positiiviselta kannalta katsottuna Saimaa on vahvin Etelä-Karjalan matkailuvaltti ja ilman vahvaa brändäystäkin se asia, jonka varaan maakunnan elämysmatkailua rakennetaan. Saimaan brändäys on valitettavasti jäänyt lapsenkenkiin, sillä brändin rakentaminen ei suinkaan tarkoita samaa asiaa kuin sanan Saimaa kirjoittaminen jokaiseen mainokseen. Sanalla pitää olla vastinetta, sillä sanotaan, että brändi ei enää liity pelkästään tuotteen arvon lisäämiseen, vaan sen rakentaminen edustaa elämäntapaa ja brändit itse muuttuvat eräänlaiseksi kulttuuriksi.³⁴ Vaikka Suomen järvet ja metsät ovatkin tänne tulevalle urbaanille matkajalle eksotiikkaa, ne edustavat aina suomalaisuutta ja suomalaista kulttuuria. On myös mietittävä, kuinka Saimaa brändi erottuu 188 000 muusta suomalaisesta järvestä?

Saimaa-brändiä on kehitettävä kestäväälle pohjalle, sillä brändi on aina enemmän kuin pelkkä tuote. Brändi syntyy kuluttajan mielessä kun kokemukset, tiedot, mielikuvat, tunteet kietoutuvat yhteen.³⁵ Brändiä on helppo rakentaa pelkän mielikuvan varaan, mutta kun mukaan otetaan kokemus, tulee rakentamisesta haastavampaa. Tähän liittyvät myös Saimaan toiset kasvot, jotka valitettavasti ovat olleet näkyvissä lehtien otsikoissa viime vuosina yhä enenevässä määrin.

Sinisen Saimaan kääntöpuoli liittyy vesien likaantumiseen ja mielikuvatasolla myös Saimaan norpan suojelukiistoihin. On totta, että teollisuuden aiheuttamat jätevesihaitat ovat vähentyneet paljon tehokkaiden jätevesien puhdistusmenetelmien ansiosta. Silti Saimaa on yhä jätevesien purkupaikka ja Kaukaan vakava jätevesipäästö kesällä 2003 osoitti Suomen vesistöjen haavoittuvuuden, vaikka päästön vaikutukset olivatkin ohi muutamassa kuukaudessa. Uutena ongelmana valtakunnalliseksi uutiseksi syksyn ja talven 2008 aikana nousi Pien-Saimaan sinileväkysymys. Yleensä sinilevistä on ollut haittaa vain kesäisin, mutta viime syksyn ja talven aikana levät innostuivat kukkimaan myös jään alla. Tutkijat eivät osanneet sanoa tarkasti, mistä sinilevän talvinen kukinta johtui, mutta yhtenä syynä tähän pidettiin Pien-Saimaan rehevöitymistä ja rehevöitymisen syynä puolestaan pidetään hulevesien ja puhdistamattomien jätevesien pääsyä vesistöön sekä veden huonoa kiertoa. Tämä ongelma on ollut tiedossa jo 1980-luvulta lähtien.³⁶

Etelä-Karjalassa on runsaasti vesikysymyksiin perehtyneitä toimijoita. Saimaan vesiensuojeluyhdistys on toiminut jo yli 40 vuotta ja Pien-Saimaalla toimii oma suojeluyhdistys, joka on perustettu vuonna 2003. Sen kautta kansalaiset voivat vaikuttaa ja he ovat niin myös tehneet. Alueella toimii lisäksi myös vankka virkamiehistö. Sekä kuntien että Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen virkamiehet kantavat huolta vesiasioiden toimivuudesta ja he toimivat myös yhteistyössä em. yhdistysten kanssa.

Saimaaseen liittyvää tietoa tuotetaan monella eri taholla. Ympäristökeskus tiedottaa esimerkiksi levätilanteesta omilla verkkosivuillaan ja Lappeenrannan kaupunki ja Pien-Saimaan suojeluyhdistys tiedottavat omasta PISA-projektistaan, joka on maaliskuussa 2009 startannut Pien-Saimaan kunnostuksen esiselvityshanke. Hankkeen tarkoituksena on selvittää vesistön historiaa pääosin vesistötarkkailun avulla. Lisäksi hankkeen tavoitteena on saada myös alueen asukkaiden kokemuksia ja mielipiteitä sekä jakaa tietoa vesialueen toimijoille vesialueen tilasta.³⁷ Hanke on tärkeä ja jos sen tavoitteet toteutuvat, kertyy Pien-Saimaasta runsaasti arvokasta tietoa. Toivottavasti myös asukkaiden tuottamaa aineistoa analysoidaan tieteellisin menetelmin.

Maakunnan pää-äänenkannattaja Etelä-Saimaa sekä Imatran seudulla ilmestyvä Uutisvuoksi ovat kirjoittaneet vesiasioista ahkerasti. Etelä-Saimaata on usein syyllistetty negatiivisen mielialan luomisesta maakuntaan, mutta vesiasioissa se on nostanut vaikeita ja osin vaiettujakin asioita päivänvaloon, mikä on toimivan ja kriittisen journalismin tehtävä. Saimaan matkailubrändin rakentajille negatiiviset uutiset Saimaalta ovat katastrofi, vaikka tietoa siitä, miten nämä negatiiviset uutiset matkailijoihin vaikuttavat, ei ole.

Ympäristökysymysten monimutkaisuus ja politisoituminen

Saimaa on luonnonelementti, joka on osa elinympäristöämme. Kuten edellä on käynyt ilmi, ympäristön ja ihmisen väliset suhteet ovat monimutkainen syy- ja seuraussuhteiden kokonaisuus, jossa on useita toimijoita ja tekijöitä, jotka vaikuttavat lopputulokseen. Näiden tekijöiden tutkimus on ensisijaisen tärkeää, mikäli Saimaan aluetta halutaan kehittää niin, että siitä hyötyvät sekä paikalliset asukkaat että matkailijat nyt ja tulevaisuudessa. Ympäristökysymysten politisoitumisella tarkoitetaan eri toimijoiden välisten raja-aitojen rikkoutumista tai niiden kyseenalaistumista. Politisoituminen on hallitsevien vallankäytön ja päätöksenteon tapojen asettamista kyseenalaisiksi.³⁸

Pisa-projekti pyrkii lisäämään tietoa ongelmallisesta Pien-Saimaan vesialueesta. Etelä-Karjalassa on kuitenkin ollut nähtävissä myös ”Ei tutkimusta, vaan tekoja” – liike, joka konkretisoitui esim. Etelä-Saimaan pääkirjoituksessa 17.8.2009, joka oli otsikoitu ”Pien-Saimaa ei tutkimalla parane”. Periaatteessa kirjoituksessa vaaditaan tekoja tutkimuksen sijaan, mikä on hyvä asia. Ympäristökysymysten monimutkaisuudesta johtuen pelkät teot eivät paranna asiaa, ellei alla ole perusteellista tutkimusta ja ellei tutkijoita kuunnella tekoja suunniteltaessa. Ei myöskään riitä, että tutkitaan pelkästään veden hydrologiaa, vaan tämän lisäksi tarvitaan yhteiskuntatieteellisin menetelmin tehtyä tutkimusta eri toimijoista ja heidän toiminnoistaan, joka esimerkiksi päätöksentekoprosessien kautta on vaikuttanut vesien likaantumiseen.

Vesiasioissa yleinen perustelu asioiden muuttumattomuuteen ja tekemättömyyteen on ”pisara meressä” –ilmiö. Jokainen kuormittaja on sitä mieltä, että hänen tekonsa ovat pieniä, vain pisara meressä, eikä niiden tekemättä jättäminen vesistöä pelasta. Suuret saastuttajat, keitä he sitten ovatkaan, on saatava vastuuseen ja omat teot voivat säilyä entisenlaisena. Näin esimerkiksi matonpesijät sanovat maton järvipesun kuuluvan suomalaiseen kulttuuriin ja toisaalta virkamiehet sanovat hulevesien ja Saimaaseen pääsevien puhdistamattomien jätevesien olevan pisara meressä (Etelä-Saimaa 23.8.). Kukaan ei ota vastuuta omista teoistaan, eikä myöskään näe omien tekojensa vaikutuksia.

Kysymys Saimaan brändäämisestä matkailun vetonaulaksi ja toisaalta vesistön saastumisongelmat ja niiden ratkaisujen etsiminen osoittaa vesistöjen ongelmallisen luonteen, jota myös James Caldecott kuvaa kirjassaan *Vesi*. Caldecott kirjoittaa: ”Järvi on ekosysteemi, jonka vointi riippuu siitä mitä sinne saapuu ja mitä sieltä lähtee. Kaikki sen valuma-alueella harjoitettu toiminta vaikuttaa siihen, ja se pystyy tuottamaan tietynlaisia asioita tietyn määrän, ja tämän määrän ylittäminen johtaa hyödyn katoamiseen.”³⁹ Näin juuri on käynyt Pien-Saimaan kohdalla, ja näin tulee käymään myös Saimaan kohdalla, mikäli siitä ei pidetä huolta. Caldecottin neuvona on, että ensin on ymmärrettävä ja tunnustettava, että ongelma on olemassa. Vasta sen jälkeen ongelmaa voidaan lähteä ratkaisemaan. Me voimme tuottaa ja jakaa tietoa vesistöjen

yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta merkityksestä ja ottaa vastuun myös omasta käytäytymisestämme. Voimme itse edistää ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia vesistöjen ristiriitaisilla käyttötarkoituksilla on ja edistää eri intressiryhmien välillä käytävää keskustelua ja vesistöjen käytön suunnittelua.⁴⁰

Toimenpide-ehdotukset

- Kaikki Saimaaseen liittyvä kehitystyö tehdään monialaiseen tutkimukseen perustuen.
- Toimijat kootaan yhteen ja yksi toimija ottaa kokonaisvastuun Saimaan kehittämisestä kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti.
- Järven ekologian elpymisen nostetaan tärkeimmäksi asiaksi maakunnassa ja terveestä järvestä tehdään yksi Saimaa brändin osa-alue.
- Vasta tämän jälkeen mietitään matkailullisen Saimaa brändin rakentaminen ekologisesti kestäväälle pohjalle.
- Saimaan aluetta kehitetään sekä paikallisille asukkaille että matkailijoille

Kansainvälisty tai katoa

Mikko Kohvakka

LUT – maakunnan muokkaama maakunnan muokkaaja

Etelä-Karjalan ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston (LUT) välinen vuorovaikutus on jatkunut 40 vuotta. Toisin kuin aiemmin on luultu, maakunta on ollut aktiivisesti vaikuttamassa yliopiston tieteenalaprofiiliin, toisin sanoen siihen, miltä Skinnarilan tiedeyhteisö näyttää 2000-luvun alussa. Niin kauppatieteet kuin tietotekniikan osaaminen LUT:ssa ovat paljolti visionääristen eteläkarjalaisten ideoinnin ja konkreettisten voimainponnistusten tulosta. Yliopistoa kohtaan ladattiin alussa jopa liikaa odotuksia. Alueella ei ymmärretty, että menestyvän tiedeinstituution luominen vie useita vuosikymmeniä. Jopa puoli vuosisataa on lyhyt ikä yliopistoista puhuttaessa. Vasta 2000-luvulla LUT:sta on tullut rakenteellisesti täysi-ikäinen, tunnustusta saava tutkimus-orientoitunut tiedeyhteisö.⁴¹

Julkisuudessa LUT:ia on nimitetty ”Metsä-Harvardiksi”. Etelä-Karjalan maakunnasta kummunnut aktiivisuus on syynä myös siihen, että Lappeenrannan teknillinen yliopisto on 1990-luvun alusta lähtien solminut vahvat siteet alueen metsäteollisuuteen. Teknis-taloudellisen osaamisensa kautta se on auttamassa rakennemuutoksen keskellä kamppailevan alueen elinkeinoelämän selkärangan selviytymistä murrosvaiheen yli. Paperi ja selluloosa ovat vähitellen jäämässä taka-alalle ja niiden tilalle uusiksi kehäänkärjiksi ovat nousemassa älykkäät pakkaukset, biopolttoaineet sekä muut asiakaslähtöisyydestä kumpuavat tuotteet. LUT:lla on keskeinen tutkimukseen ja opetukseen nojaava tukijan rooli tässä innovaatioprosessissa.⁴²

Yliopistossa – toisin kuin vielä vanhoja hyviä aikoja haikailevassa maakunnassa – on hyvän aikaa ymmärretty, että puujalat eivät pelkäästään kannaa. Teknillisen tiedekunnan LUT-energia on kuin vaivihkaa noussut energiatehokkaassa sähkönkäyttötekniikassa yhdeksi Euroopan johtavaksi toimijaksi. Osasto kehittää uusia energiatehokkaita ratkaisuja globaaleille energiamarkkinoille. Viime aikoina pinnalla ovat olleet tuulivoimatekniset kysymykset. Yliopiston tietotekniikan asiantuntijat painivat samanaikaisesti konenäköön ja hahmontunnistukseen liittyvien kysymysten parissa, kun taas konetekniikan osastolta (LUT-metalli) valmistuu uudenlaisia älykkäisiin koneisiin, teräsrakenteisiin ja hitsaukseen kytköksissä olevia sovellutuksia. Unohtaa ei sovi myöskään LUT-kemian panosta erotusteknillisissä kysymyksissä.

Tekniikkaa tukevat omalla osaamisellaan myös matematiikan ja fysiikan laitos, tuotantotalouden osasto ja kauppatieteellinen tiedekunta, joiden tutkimus on kuitenkin tekniikkaan verrattuna abstraktimpaa, ei niin usein konkreettisiin sovelluksiin johtavaa toimintaa. Yliopiston osaamisalat ovat muokkautuneet 40 vuoden aikana yritysten ja

erehdysten kautta. Yliopisto on halunnut korostaa, että tutkimus näillä strategisilla painopistealoilla on universaalia ja paikkaan sitomatonta. Näin ollen aluekehitystä ja Etelä-Karjalan elinkeinorakenteen monipuolistamista ei voida pitää LUT:n tutkimustoiminnan lähtökohdana, vaikka tutkimuskysymykset saattavatkin toisinaan kummuta alueellisista ongelmista.⁴³

LUT ja Etelä-Karjala 2010-luvulla

Yliopistojen yhteiskunnallinen palvelutehtävä, ns. kolmas tehtävä, kirjattiin yliopistolakiin vuonna 2004. Kolmas tehtävä on muutamista keskustelunavauksista huolimatta jäänyt käsitteenä häilyväiseksi ja tulkinnanvaraiseksi. Yleisessä keskustelussa sillä on ymmärretty perustehtävien, tutkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen, kytkemistä yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin niin kansainvälisellä, kansallisella kuin maakunnallisella (paikallisella) tasolla. Vallitseva painopiste on ollut yliopistojen tuottaman tiedon taloudellisessa hyödyntämisessä (tuotteistaminen ja immateriaaliset oikeudet) sekä yliopistojen entistä näkyvämmässä osallistumisessa alueelliseen kehittämiseen.⁴⁴

Kolmannen tehtävän käsitteellinen epämääräisyys on antanut yliopistoille mahdollisuuden tulkita yliopistolakia parhaalla katsomallaan tavalla. LUT:n mielestä tiedeyhteisö toteuttaa kolmatta tehtäväänsä parhaiten, kun sen opetus- ja tutkimustoiminta on kansainvälisesti tunnettua ja tunnustettua. Tämä menestys säteilee positiivisia heijastusvaikutuksia myös ympäröivään yhteiskuntaan. Toki LUT on osallistunut ja osallistuu edelleen aluekehittämiseen mitä moninaisimmin keinoin. Se on antanut panoksensa niin osaamis- ja aluekeskusohjelmiin kuin Kaakkois-Suomessa toteutettuihin täydennyskoulutusohjelmiin. Lisäksi sillä on toimivat alueyksiköt Lahdessa, Kouvolassa ja Mikkelissä.⁴⁵ Tästä huolimatta Etelä-Karjalassa on syytä varautua uudella vuosikymmenellä siihen, että yliopiston fokus on entistä enemmän kansainväliseen vaikuttavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tämä asettaa maakunnalle omat haasteensa. Sen on kyettävä reagoimaan uuteen kansainväliseen tiede- ja yliopistopolitiikkaan ja muuttumaan yliopiston vanavedessä kansainväliseksi toimijaksi. Tähän liittyy:

- Etelä-Karjalassa on panostettava voimakkaasti siihen, että maakunnassa (LUT ja SAMK) opiskelevat ulkomaalaiset jäisivät valmistumisensa jälkeen alueelle työtätekeviksi veronmaksajiksi. Tämä vaatii asennemuutosta alueella ja hyvien kannustimien luomista lainsäädännön sallimissa rajoissa.
- Maakunnan ja kuntien avainvirkeisiin on rekrytoitava henkilöitä, joille kansainvälinen kanssakäyminen ja erilaisuuden näkeminen rikkautena ovat itseisarvoja.

Tiedemaailma muuttuu koko ajan paitsi kansainvälisemmäksi, myös monikerroksellisemmäksi. Uutta tietoa ja uusia toimintamalleja ei synny pelkästään akateemisessa maailmassa. Eräät tutkijat puhuvatkin ”tutkimuspelin laajentuneesta ja sirpaloituneesta kentästä”, johon pelaajat tulevat laajalti yhteiskunnan eri alueilta.⁴⁶ Pelioikeuden saaminen edellyttää kuitenkin kykyä ymmärtää innovaatioiden perustana toimivan tieteen ja tiedontuottamisen pelisääntöjä. Avainsanana on riittävä kouluttautuneisuus. Tässä vertailussa Etelä-Karjala ei pärjää, sillä sen koulutusaste on maakuntia tarkasteltaessa keskiarvon alapuolella.⁴⁷

Koulutusasteen noston pitää koskettaa eteläkarjalaista yhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Teknis-taloudellisella sektorilla koulutusorganisaatio löytyy maakunnasta omasta takaa, mutta muiden tieteen- ja koulutusalojen osalta osaamista on haettava kauempaa. Tämä on keskeistä nimenomaan sen vuoksi, että menestyvät alueet ovat hyvin usein tasapainoisia, arvoiltaan, asenteiltaan ja osaamiseltaan monipuolisia, toisia täydentäviä kokonaisuuksia.⁴⁸ Tästä huolimatta on pidettävä mielessä, että hyviä ideoita on kaikkialla, myös koulutushierarkioiden alemmilla askelmilla. Myös heidän ajatuksilleen on annettava mahdollisuus tulla lähemmän tarkastelun kohteeksi. Tähän liittyen:

- Maakunnan on panostettava eri tieteenalojen korkeasti koulutettujen rekrytointiin. Alueelle on saatava johto- ja kehitystehtäviin sekä kovien että pehmeiden tieteenalojen piirissä koulutuksensa saaneita henkilöitä.
- Tehtäväkiertoa on lisättävä ja osaamista päivitettävä aina maakunnan ylimpiä virkanimikkeitä myöten.
- Yhteistyölinkkejä lähialueiden monitieteisiin yliopistoihin on lisättävä (Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto).
- Erilaiset tulevaisuusseminaarit ja think tankit on avattava kaikille, ja niitä on myös markkinoitava avoimina tilaisuuksina.

Edellä mainitut kehitysideat voi surutta heittää romukoppaan, mikäli pahin mahdollinen skenaario toteutuu ja maakunnasta ei 2020-luvun alussa ole enää yliopistoa. On hyvä tiedostaa, että vuoden 2010 alussa voimaan astuva uusi yliopistolaki lisää yliopistojen valtaa päättää sisäisistä asioistaan, mutta samalla niiden vastuu omista tekemisistään, kuten varainhankinnasta kasvaa. Ikäluokkien pieneneminen, teknillisten tieteen suosion rakoilu nuorten keskuudessa sekä valtiontalouteen vaikuttava huoltosuhteen heikkeneminen heijastuvat väistämättä myös yliopistojen saamaan perusrahoitukseen, josta valtiolta on luvannut pitää huolen. Julkisen talouden heikkeneminen yhdistettynä opetusministeriön tavoitteeseen vähentää yliopistojen määrää maassamme nykyisestä 20 yliopistosta 12–15 yliopistoon vuoteen 2020 mennessä voi pahimmillaan

tarkoittaa kokonaisten yksiköiden lakkauttamista. Tässä skenaariossa suuret yliopistot eivät ole ensimmäisenä liipaisimella.⁴⁹

Opetusministeriön painottama suuruuden ekonomia, pyrkimys yhdistymisten kautta suurempiin yliopistoyksiköihin on näkynyt maamme yliopistojen tekemissä valinnoissa. Epävarmuus tulevaisuudesta oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että Joensuun ja Kuopion yliopistot liittyivät yhteen 14 000 opiskelijan ja 1 200 työntekijän Itä-Suomen yliopistoksi. Lappeenrannan teknillinen yliopisto on valinnut rohkean linjan pysytellessään itsenäisenä ja hakiessaan kumppaneita tapauskohtaisesti. Parhaimmillaan pieni on hyvin tehokasta, joten keskikokoinen ja ketterä LUT voi oikeilla strategisilla valinnoillaan ja kovalla työllä nousta – ainakin lähes – kokonaisuksi kansainväliseen kärkeen. Tähän eivät suuret, monitieteiset yliopistot kykene. Suurilla yliopistoilla on sitä vastoin koon mukanaan tuomat edut myös resursseista puhuttaessa. Niiden kohdalla tehdyt strategiset virheet eivät ole välttämättä yhtä kohtalokkaita kuin pienten yksiköiden kohdalla, joissa ylimääräisiä rönsyjä ei ole enää jäljellä karsittavaksi asti.

LUT tarvitseekin kaiken maakunnallisen tuen menestyäkseen 2010-luvun kovelevilla yliopistomarkkinoilla. Maakunnalla on puolestaan selvästi heikommat menestymisen eväät ilman kukoistavaa Skinnarilan tiedeyhteisöä, johon 2010-luvulla liittyy myös Saimaan ammattikorkeakoulu. Kyseessä on siis selvä symbioosisuhde. Yliopiston kasvava vastuu varainhankinnassa tarkoittaa ulkopuolisen, yrityksiltä ja yhteisöiltä tulevan rahoituksen merkityksen korostumista. LUT:n tavoitteena on saada kasaan viisi miljoonaa euroa vuoden 2010 loppuun mennessä. Maakunnan olisikin osaltaan tehtävä kaikkensa, jotta tuohon tavoitteeseen myös päästäisiin. Lappeenrannan teknillinen yliopisto on puheiden asteella nostettu Etelä-Karjalan kruununjalokiveksi. Maakunnan toimijoilla on alkavan, yliopistojen kehityksenkin kannalta keskeisen, vuosikymmenen aikana mahdollisuus muuttaa puheet myös teoiksi.

- Etelä-Karjalaa on markkinoitava kaikissa yhteyksissä kansainvälisenä yliopistomaakuntana ja Lappeenrannan kaupunkia kansainvälisenä yliopistokaupunkina. Näille puheille on myös löydettävä katetta.

Elinvoimainen monikulttuurinen rajamaakunta

Tanja Karppinen

Venäjänkielisten maahanmuuttajien osuus väestöstä

Samoilla lauteilla 2030 -raportissa kuvataan tulevaisuuden Suomi, joka on rajoiltaan ja kulttuuriltaan nykyistä avoimempi. Raportissa todetaan, että olemme menossa kohti kansanvälisempää Suomea, mutta vielä on tehtävä paljon, että nykyinen pelkoperustainen ajattelutapa saadaan muuttumaan käytännölliseksi, jopa suvaitsevaksi. Raportin kuvaus tulevaisuuden Suomesta tukeutuu vahvasti siihen, että Venäjällä tulee olemaan erityisen suuri vaikutus koko Suomen tulevaisuuteen. Raportissa nostetaan esiin tulevaisuuden Venäjä-osaamisalueina ja venäläisalueina pääkaupunkiseudun lisäksi erityisesti rajaseudut, Etelä- ja Pohjois-Karjala.⁵⁰

Tilastotietojen mukaan venäjää äidinkielenään puhuvia maahanmuuttajia Suomessa oli vuoden 2008 lopussa 48 740⁵¹. Syyskuun 2009 loppuun mennessä määrä oli ylittänyt jo 50 000 rajan. Jos kasvu jatkuu samaan vauhtia nykyisestä huolimatta, asuu Suomessa yli 100 000 venäjänkielistä 2020-luvun alussa.⁵²

Etelä-Karjalassa venäjänkielisiä oli vuoden 2008 lopussa 2699 ja Kymenlaaksoissa 3170⁵³. Yhdessä Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnat muodostavat alueen, jolla venäjänkielisiä asuu Uudenmaan jälkeen toiseksi eniten. Maahanmuuttajien lisäksi Etelä-Karjalassa sekä Kymenlaaksoissa on runsaasti lyhyemmän tai pitemmän aikaa maassa oleskelevia venäläisiä. Samoin matkailu Venäjältä on kasvanut.

Venäjänkielisten muuttopaine kohdistuu tällä hetkellä vahvasti koko Kaakkois-Suomeen, ja alue jättää suosiossa taaksensa jopa Uudenmaan. Kaupungeista Lappeenranta on jo nyt yksi Suomen venäläisimmistä paikkakunnista väkilukuun suhteutettuna⁵⁴, ja viime aikoina erityisesti Kotka on kasvattanut suosiotaan venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien keskuudessa. Etelä-Karjalassa kasvua on viime aikoina ollut 5-6 prosenttia vuodessa.⁵⁵ Tällaiset rajan läheisyydessä sijaitsevat alueet, joilla on jo ennestään venäjänkielisiä maahanmuuttajia, houkuttelevat alueelle lisää maahanmuuttoa Venäjältä. Yhtenä syynä ovat sosiaaliset suhteet. Monilla maahanmuuttoa suunnittelevilla on jo olemassa sosiaalisia suhteita näillä alueilla, ja Venäjälle on rajan pinnasta myös lyhyempi matka. Lisäksi alueella on suurempi tarve venäjänkielisille osajille, joten työllistyminen voi olla helpompaa.

Venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat tärkeä voimavara Kaakkois-Suomessa nyt ja tulevaisuudessa. Alueen elinkeino- ja väestörakenne muuttuvat ja työmarkkinoille tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän osaavaa työvoimaa. Toisaalta raja-alue on perinteisesti ollut monikulttuurista aluetta, jossa eritaustaiset ihmiset rikastuttavat kulttuuria ja yhteiskuntaelämää omalla panoksellaan.

Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan usein pitkänkään oleskelun jälkeen ole täysin löytäneet paikkaansa uudessa yhteiskunnassa. Tämä ei toki koske vain Suomea. Venäläistaustaisten maahanmuuttajien kanssa suomalaisilla on kulttuurisesti paljon yhteistä, ja voisi olettaa sopeutumisen olevan helpompaa kuin monissa muissa tapauksissa. Näin ei kuitenkaan ole. Kieli on luonnollisesti yksi erottava tekijä, mutta myös muut kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät hidastavat kotoutumista. Maahanmuuttajilla ja valtaväestöllä on asenteita, tapoja ja tottumuksia, jotka ovat toiselle vieraita. Toisaalta kulttuurien kohtaaminen on aina haasteellista, mutta lisäämällä tietoa ja avoimuutta voidaan vahvistaa maahanmuuttajien ja valtaväestön normaalia arkipäivän vuorovaikutusta.

Edellä esitetyn perusteella voidaan sanoa, että alueemme tulevaisuuteen tulee suuresti vaikuttamaan kasvava venäläisvähemmistöme ja Venäjän rajan läheisyys. Meistä itsestämme riippuu, minkälaisen tulevaisuuden alueellemme luomme. Ymmärrämmekö Venäjän mahdollisuutena ja kilpailu- sekä vetovoimatekijänä ja toimimmeko sen mukaan?

”Kuka on syyllinen?”

Venäjänkieliset maahanmuuttajat kohtaavat syrjintää suomalaisessa yhteiskunnassa. Viimeisen 1 ½ vuoden aikana maahanmuuttajavastaiset asenteet ovat selvästi vielä koventuneet. Syrjinnästä puhuu myös vähemmistövaltuutettu Johanna Suurpää vuonna 2009 julkaistussa *Venäläisenä Suomessa* -selvityksessä. Suurpään mielestä myös venäläisten ryssittely on yleistä eikä siihen puututa riittävästi.⁵⁶ Negatiivinen kehitys näkyy netin avoimen rasistisessa maahanmuuttajakeskustelussa⁵⁷, lehtien palstoilla, televisiossa ja politiikassa. Tämä kehitys on havaittavissa myös Etelä-Karjalassa.

Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa opiskellut Maria Papina on vain yksi esimerkki: Hän on saanut osakseen ryssittelyä niin teinipojilta kuin koulutetuilta suomalaisiltakin. Opintojensa vuoksi Suomeen muuttanut Papina kertoo kantavansa harteillaan koko maiden välisen historian. Hän kuitenkin toteaa, ettei ole vastuussa historiasta taikka venäläisistä turisteista, ja Papinan mielestä varsinainen ongelma onkin kaikkien venäläisten niputtaminen yhteen kategoriaan.⁵⁸ Osa maakunnan venäläistautaisista kokeekin, että on parempi jättää kertomatta venäläisestä alkuperästään⁵⁹. Myös hollantilaissyntyinen Nellie Visscher-Jäkkö on sitä mieltä, että Länsi-Euroopasta muuttaneiden asema on Venäjältä muuttaneita parempi.⁶⁰

Kovenevista asenteista kertoo myös vuoden 2008 aikana julkiseen keskusteluun lanseerattu uusi käsite, *maahanmuuttokriittisyys*. On selvää, että maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyy myös ongelmia, joista ei pidä vaieta. Maahanmuuttovastaisien ryhmien kielenkäytössä *kriittisyys* on kuitenkin supistunut merkitykseltään kapeaksi, keskittyen maahanmuuton uhkiin ja ongelmiin.⁶¹ Maahanmuuttokriittisiksi

itseään kutsuvat eivät itse allekirjoita rasismia, mutta heidän mielipiteensä ovat maahanmuuttovastaisia. Usein kuultu väite on, että vasta maahanmuuttokriittiset ryhmät ovat ottaneet esille maahanmuuttoon ja yhteiskunnan monikulttuurisuuteen liittyvät ongelmat.

Kyseisiä ongelmia ovat kuitenkin käsitelleet ja tuoneet julkiseen keskusteluun jo vuosien ajan tutkijat, viranomaiset ja eri järjestöjen edustajat. Näiden toimijoiden puheessa *kriittisyys* tarkoittaa yleisemmin kyseenalaistamista ja perustellun faktatiedon etsimistä. Heidän mukaansa *maahanmuuttokriittisyydessä* nykyisellään ei ole kyse todellisesta kriittisyydestä, vaan lähinnä vastustamisesta ja pelottelusta.⁶²

Maahanmuuttovastaisia puheenvuoroja on totuttu kuulemaan kansallisessa politiikassa lähinnä perussuomalaisten leiristä, mutta kaksien edellisten vaalien aikaan ja jälkeen on ilmennyt myös muutamien muiden puolueiden puheissa suuntausta puhua pääosin maahanmuuton ongelmallisuudesta⁶³. Suvi Keskinen toteaaakin artikkelissaan *Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena*⁶⁴, että useiden puolueiden puheita on vaalien aikaan leimannut myös selkeä kaksinaisuus tai näkökulmien puute maahanmuuttoon liittyvissä asioissa.

Yhtenä syynä julkisen keskustelun lisääntymiseen ja asenteiden koventumiseen on varmasti taloudellinen lama. Talouden nousukaudella maahanmuuttajat nähdään helpommin voimavarana, ja maahanmuuton puolesta puhutaan perusteluina suurten ikäluokkien eläköityminen ja monien alojen työvoimapula. Epävarmassa taloudellisessa tilanteessa, jolloin valtaväestö pelkää yleisesti työpaikkojensa puolesta, alttius kuunnella populistista ja muukalaisvihamielistä puhetta kasvaa. Myös edellinen talouden lama 90-luvulla näkyi maahanmuuttajavastaisten asenteiden kasvuna ja skini-ilmionä.

Suurimmat ongelmat maahanmuuttoon liittyen ovat juuri maahanmuuttokriittiset ja suvaitsemattomat asenteet, jotka voivat kummuta esimerkiksi kantaväestön peloista. Kuten Minna Säävälä *Naisia kotoutumassa Eurooppaan* -raportissaan toteaa ”*Muuttajien suhde maan kantaväestöön on ratkaisevampi heidän sopeutumisensa kannalta kuin integraatiopolitiikka ja kotoutumistoimet. Kantaväestön asenne ja maahantulijoiden integroituminen ovat vastavuoroisessa suhteessa: integroituminen on mahdotonta, jos muuttaja kohtaa ryhmäänsä kohdistuvaa syrjintää.*”⁶⁵

Tämä edellä mainittu näkyy siinä, että maahanmuuttajia ei oteta töihin, eivätkä he siten työllisty valtaväestön tavoin. Tämä vaikeuttaa myös maahanmuuttajien sopeutumista. Työttömiä maahanmuuttajia puolestaan parjataan samanaikaisesti sosiaalitulella elämisestä ja suomalaisen järjestelmän hyväksikäytöstä. Se seikka, että maahanmuuttajat jäävät ulos työelämästä, aiheuttaa myös ennakkoluuloja valtaväestössä, koska luonnollisia kohtaamisia ei helposti synny, ja juuri tietämättömyys on oivallinen kasvualusta ennakkoluuloille.

On kuitenkin yksipuolista nähdä maahanmuuttajat aina vain joko uhkana tai mahdollisuutena. Maahanmuuttajat ovat jo nyt, ja tulevaisuudessa vain lisääntyvissä määrin,

osa yhteiskuntaamme. Heitä ei voi ottaa ja jättää sen mukaan, mikä senhetkiseen tilanteeseen parhaiten sopii. Kuten Minna Säävälä *Naisia kotoutumassa Eurooppaan* -raportissaan toteaa, maahanmuuttajista puhutaankin nykyään usein vain talouden ja työvoiman näkökulmasta, harvoin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta⁶⁶.

Vähäisen vuorovaikutuksen vuoksi maahanmuuttajia ei myöskään nähdä yksilöinä, vaan he jäävät usein kaukaiseksi kasvottomaksi joukoksi, johon ryhmänä kohdistuu pelkoa, syytöksiä ja ennakkoluuloja. Tulisi muistaa, että maahanmuuttajia yhdistää lopulta kuitenkin vain se, että he ovat muuttaneet Suomeen muualta. He ovat monikasvoinen joukko, jossa jokainen on oma yksilönsä, oma persoonansa, jokaisella on oma historiansa.

Mitä tehdä?

Globaalissa maailmassa rajat eivät määrää tavaran, rahan tai ideoiden liikkumista, eivätkä myöskään ihmisten. Rajoja ei voi edes sulkea. Sen sijaan, että keskittyisimme yrittämään rajojen ”sulkemista”, tai väittelemään puolesta ja vastaan maahanmuutto-keskustelussa, meidän pitäisi keskittää voimavaramme avoimemman ja suvaitsevamman yhteiskunnan luomiseen. Suvaitsevamman yhteiskunnan luominen alkaa omista asenteista. Meidän on opittava venäläisten ja venäläisvähemmistömme kanssa tasaver- taiseen yhteiseloon, luonnolliseen monikulttuurisuuteen.

Olga Davydovan tuore väitöskirja, joka käsittelee venäjänkielisten maahanmuuttajien elämää kokonaisvaltaisesti, johdattelee pohtimaan uusia tapoja puhua suomalaisesta monikulttuurisuudesta.⁶⁷ Myös Husein Muhammed Vihreän langan verkkolehden keskustelupalstalla ehdottaa, että maahanmuutosta puhumisen sijaan siirrytään rohkeasti puhumaan monikulttuurisuudesta, sen hyvistä ja huonoista puolista.⁶⁸ *Suomalainen vieraskirja* taas opastaa, että maahanmuuttajina on tarkoituksenmukaista puhua vain sellaisista ihmisistä, jotka ovat vasta muuttaneet Suomeen.⁶⁹

Ei pidä myöskään unohtaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa on läsnä ja vaikuttaa jo monia kulttuureita. Tehtävämme on yhdessä saada tulevaisuuden monikulttuurinen yhteiskunta toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla, kaikkia kunnioittaen. Maahanmuuttajat rakentavat suomalaista yhteiskuntaa kanssamme, osana yhteiskuntaamme. Tämä tulevaisuuden yhteiskunta ei ole ongelmaton tai nykyistä helpompi, mutta ilman yhteisiä toimia ja yrittämistä se on ainakin pelokkaampi, kontrolloimattomampi ja jakautuneempi.⁷⁰

Visio: Etelä-Karjala, elinvoimainen monikulttuurinen rajamaakunta 2025

Etelä-Karjala on tulevaisuudessa monikulttuurinen raja-alue, jossa monikulttuurisuudesta on onnistuttu luomaan positiivinen yhteiskunnallinen tila; monikulttuurisuus on eri kulttuurien rinnakkaiseloa yhteiskunnan luonnollisina ja tasavertaisina osina⁷¹.

Monikulttuurisuus näyttäytyy Etelä-Karjalassa vahvimmin suomalaisuuden ja venäläisyyden rinnakkaiselona, mutta kansainvälinen menestyvä alue houkuttelee myös muita maahanmuuttajia ja synnyttää muuta alueelle suuntautuvaa muuttoliikettä. Monikulttuurinen raja-alue erityispiirteinen luo maakuntaan tulevaisuudessa mahdollisuuksia kaikille elämäntiloille elinkeinoelämästä alueen asukkaiden hyvinvointiin.

Etelä-Karjala profiloituu ainutlaatuisena alueena, jonka yhtenä myös kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettuna vahvuutena on Venäjän rajan läheisyys ja laaja Venäjä-osaaminen.

Toimenpide-ehdotuksia

- Monikulttuurisuuteen kasvaminen alkaa kotoa, tarhoista ja kouluista

Alueella panostetaan kansainvälisiin, erityisesti suomalais-venäläisiin tarhoihin ja kouluihin, joissa suomalaisen kantaväestön lapset sekä maahanmuuttajataustaisten perheiden lapset leikkivät yhdessä vähintään kahdella kielellä ja oppivat toisiltaan. Ennen kaikkea, lapset oppivat suvaitsevaisuutta luonnollisessa kanssakäymisessä ja toimivat myös siltana koteihin ja vanhempiin. Luonnollisen kansainvälistymisen ja asennekasvatuksen myötä asenneilmapiirikin muuttuu hiljalleen suvaitsevammaksi.

- Maahanmuuttajat työllistyvät Etelä-Karjalassa

Työelämän syrjinnän vastaista toimintaa tehostetaan. Rekrytoinnissa valitaan rohkeasti maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä kaikille aloille ja tunnustetaan, että täydellisen suomen kielen taidon sijasta lisäarvoa antaa venäläisperäisten työntekijöiden Venäjä-osaaminen. Tulevaisuudessa venäjänkielisille pystytään tarjoamaan myös yhteiskunnan palveluja heidän omalla kielellään ja media kertoo suomalaisesta yhteiskunnasta venäjäksi venäjänkielisille. Myös työelämän kieli- ja kulttuurituntemuksen tarve kasvaa edelleen.

- Tutkimus- ja kehityshankkeet ovat oleellinen osa maahanmuuttajien sopeuttamisessa

Maahanmuuttajien sopeutumista helpotetaan auttamalla maahanmuuttajia integroitumaan ympäröivään yhteiskuntaan. Maahanmuuttajat hakevat Suomesta itselleen uutta identiteettiä ja oman elämän hahmottaminen osana tutkimus- ja kokemustie-

don luomaa kuvaa, joka koostuu historiasta ja nykypäivästä, on oleellinen rakennuspalikka uuden identiteetin hahmottamisessa.

Venäläisen maahanmuuton historiaa sekä nykytilaa selvitetään tarkemmin erityisesti Kaakkois-Suomen alueella, ja maahanmuuttajien vahva osallistuminen nähdään tärkeänä tutkimusten onnistumisen kannalta. Maahanmuuton historia muodostuu venäjänkielisten maahanmuuttajien omista historioista, jotka kumuloituvat kollektiiviseksi kokemukseksi. Tätä kontekstia vasten heijastuvat monet yksittäisten maahanmuuttajien, mutta myös kantasuomalaisten sekä viranomaisten asenteet ja mielipiteet.

Tutkimus- ja kehityshankkeiden yhtenä yleisempänä tavoitteena on laajentaa alueen valtaväestön tietämystä venäjää äidinkielenään puhuvasta vähemmistöstä suomalaisessa yhteiskunnassa, ja toisin päin. Viihtyvyyden, sosiaalisen pääoman ja luottamuksen lisääminen edellyttää kulttuurien välistä vuoropuhelua, ja molemminpuolisen tiedon lisääminen tutkimusten ja selvitysten avulla on osa tätä prosessia.

- Maahanmuuttajataustaiset vaikuttajat tuovat uusia tuulia hallintoon ja päätöksentekoon
Kuntien ja kaupunkien virkamiehistöön rekrytoidaan maahanmuuttajataustaisia, heitä osallistuu myös päätöksentekoon. Alueen kunnat ja kaupungit tekevät menestyksestä Venäjä-yhteistyötä, joka perustuu osaviiniin ihmisiin, joilla on molempien maiden kieli- ja kulttuurituntemusta. Myös poliittinen päätöksenteko kaipaa maahanmuuttajataustaisia päättäjiä uskottavamman kuntademokratian saavuttamiseksi.
- Yliopisto ja muut oppilaitokset vahvistavat alueen asemaa Venäjä-osaamisen erityisalueena ja kouluttavat asiantuntijoita kansainvälistyvän ja monikulttuuristuvan yhteiskunnan tarpeisiin

Alueen kaikissa oppilaitoksissa tunnustetaan Venäjän rajan läheisyys kilpailu- sekä vetovoimatekijänä ja sijainti raja-alueella otetaan huomioon kaikessa toiminnassa: koulutuksessa, tutkimuksessa ja yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. Venäjä-yhteistyö oppilaitoksissa on aktiivista. Maahanmuuttajataustaisten ja venäjänkielisten sekä muiden kansainvälisten opiskelijoiden määrä oppilaitoksissa kasvaa. Opettaja- ja tutkijavaihto on suosittua.

- Monikulttuurisuudesta puhutaan ilman ylilyöntejä, osana muuta moniäänistä yhteiskunnallista keskustelua

Negatiivista maahanmuuttokeskustelua pyritään ohjaamaan järkeväksi ja käytännölliseksi monikulttuuriseksi vuoropuheluksi. Maahanmuuttoa koskevaa keskustelua laajennetaan tarkoituksellisesti, ja keskusteluun otetaan mukaan kaikki kansanryh-

mät ja toimijat, jolloin saadaan erilaisia näkökulmia keskusteluun nykyisen kapean näkökulman tilalle. Erityisesti maahanmuuttajille itselleen annetaan ääni tässä keskustelussa. Myös lapset ja nuoret ovat mukana, sillä he ovat kuitenkin juuri niitä ryhmiä, jotka jo kasvavat monikulttuuriseen ympäristöön.

Media osallistuu yhäkin vahvasti maahanmuuttokeskusteluun, mutta se ottaa vastuun siitä, että välittää maahanmuuttajista valtaväestölle ja valtaväestöstä maahanmuuttajille monipuolisen kuvan. Toisin sanoen media puhuu monikulttuurisesta yhteiskunnasta kaikkine ilmiöineen, eikä esitä epäkunnioittavaa tai vain yksi-puolista näkemystä.

- Monikulttuurinen kanssakäyminen on arkipäivää

Luonnollisia mahdollisuuksia monikulttuuriseen kanssakäymiseen syntyy jo työpaikoilla, kun lähes kaikissa työyhteisöissä on mukana maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Lisäksi alueella on hyvät ja monipuoliset harrastusmahdollisuudet, ja juuri harrastusten kautta luodaan ystävällisiä ja perinteitä. Molemmat edellä mainitut seikat ovat olennaisia maahanmuuttajien kotoutumisessa, mutta myös valtaväestön suvaitsevaisuuden kasvattamisessa.

Kansainvälinen kulttuurivaihto, joka luonnollisesti painottuu yhteistyöhön Venäjän kanssa, on vilkasta. Myös siinä missä Suomesta ja erityisesti rajan läheisyydestä käydään paljon Viipurin ja Pietarin alueella kulttuurieriennoissa, ostoksilla ja viihtymässä muutenkin, käyvät venäläiset paljon koko Suomessa, erityisesti lyhyemmällä matkoilla rajamaakunnissa.

Lopuksi

Etelä-Karjala on jo nyt, ja tulevaisuudessa yhä vahvemmin, luonnollisesti monikulttuurinen maakunta. Etelä-Karjalassa monikulttuurisuus ilmenee näkyvimmin suomalaisuuden ja venäläisyyden rinnakkaiselona. Muutamilla alueilla Suomessakin on jo kokemusta kaksikielisyydestä ja monikulttuurisuudesta sekä niiden tukemisesta: Pohjanmaalla elävät rinnakkain ruotsinkieliset ja suomenkieliset suomalaiset, Lapissa suomalaiset ja saamelaiset.

Monikulttuurinen arki saadaan toimimaan myös Etelä-Karjalassa. Katset suunnataan nyt vaan eteenpäin, kohti tulevaisuutta monikulttuurisessa, elinvoimaisessa rajamaakunnassa; erottelujen aika on ohi.

КОНТРОЛЬНЫЙ ПУНКТ!

Выбери DNA – самый дешевый
сотовый оператор Финляндии.

CLEARCHANNEL
020 731 2000
OUTDOOR

Maakunnan matka itseensä

Virpi Kaisto

Nostetaan raja rikkaudeksi

Matkailun kehittäminen on syrjäisten alueiden keskuudessa hyvin tyypillinen keino lieventää rakennemuutosta ja monipuolistaa aluetaloutta.⁷² Myös Etelä-Karjala, joka on perinteisesti nojannut metsä- ja metalliteollisuuteen, on nyt suuren rakennemuutoksen kynnyksellä laittanut yhä enemmän toiveita palvelu- ja matkailualojen kasvuun. Matkailun kehittämistä maakunnassa ohjaavat Etelä-Karjalan elinkeinostrategia ja matkailustrategia. Niissä matkailu nähdään puhtaasti elinkeinona. *Matkailu, sen brändääminen ja tuotteistaminen ovat kuitenkin moniulotteisia ilmiöitä, joiden juuret ovat syvällä maakunnassa ja sen sosiaalisessa todellisuudessa; siinä miten me itse näemme itsemme ja miten me ajattelemme muiden näkevän meidät.*

Etelä-Karjala on valinnut matkailubrändikseen Saimaan, jonka uskotaan herättävän positiivisia mielikuvia niin kotimaisten kuin ulkomaisten matkailijoiden keskuudessa. Tekemällä niin Etelä-Karjala on halunnut luoda itsestään kuvan luonnonkauniina paikkana, jonka äärellä matkailija voi nauttia suomalaisesta kansallismaisemasta. Saimaa-brändi on neutraali vaihtoehto ja sillä tuskin on negatiivisia kaikuja matkailijoiden korvissa. Sillä on kuitenkin myös heikkouksia. Saimaa-brändiä käyttävät matkailumainonnassaan myös muut Saimaan rantojen maakunnat, etunenässä Etelä-Savo. Kilpaillessaan matkailijavirroista eteläkarjalaiset joutuvat kovan paikan eteen ja matkailijoille on vaikea vakuuttaa että Etelä-Karjalassa Saimaan aallot laulavat suloisemmin.

Imagolla halutaan antaa omasta alueesta mahdollisimman positiivinen kuva ja negatiiviset piirteet piilotetaan usein tuon kuvan taakse. Päälle liimattu imago ei kuitenkaan ole toimiva. Menestyksekkäs imago vaatii hyvää itsetietoisuutta, sillä sen rakentaminen pohjautuu olemassa oleviin lähtökohtiin ja terveeseen itsetuntoon. Näin matkailun kehittäminen kietoutuu siihen todellisuuteen, jossa me elämme. Etelä-Karjalan matkailustrategioita ja -tarjontaa tarkastellessa voi huomata, että yksi maakuntaan vahvasti vaikuttava ulottuvuus – raja – on jätetty lähes huomioimatta. Tai oikeammin raja on kyllä nostettu yhdeksi maakunnan matkailun vahvuuksista, mutta se käsitetään hyvin yksipuoleisesti porttina itään tai länteen. Raja-alueiden matkailua voidaan kuitenkin tarkastella kahdesta eri näkökulmasta; on turismia, joka syntyy rajan läheisyydestä johtuen ja turismia, joka keskittyy itse rajaan ja sen tuomaan eksotiikkaan.⁷³ Etelä-Karjalassa raja käsitetään poikkeuksetta ensimmäisestä näkövinkelistä ja näin syntyy kuva, että itse raja on haluttu unohtaa; rajaan kun yhdistetään usein pelkästään negatiivisia ilmiöitä kuten turvallisuusriskit tai rekkajonot.

Kuitenkin rajat ja raja-alueet ovat jo pitkään kiinnostaneet matkailijoita, jotka ovat halunneet kokea jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Maailmalla on olemassa monia esimerkkejä siitä, miten olemassa olevista tai vanhoista rajalinjoista tai -pyykeistä on muodostunut matkailukohteita. Näitä ovat muun muassa Pohjois- ja Etelä-Korean raja sekä Kiinan ja Berlinin muurit. Itse asiassa Berliinissä tuhotun muurin tilalle on maallattu punainen viiva juuri matkailijoita varten, koska vanha idän ja lännen välinen rajalinja on yhä kaupungin suosituimpia nähtävyyksiä.⁷⁴ Meitä lähempänä vastaavia kohteita ovat Kolmen valtakunnan rajapyykit Inarissa ja Kilpisjärvellä, tai linnat ja linnoitukset, jotka ovat olleet historiallisten rajojemme elintärkeitä osia. Rajan ylittäminen itsessään voi olla syy matkalle lähtöön ja rajanylitysmuodollisuudet voivat antaa ainutlaatuisia elämyksiä.⁷⁵ Etelä-Karjala sijaitsee vanhan rautaesiripun juurella, mikä voi olla niin kotimaisille kuin ulkomaisille turisteille erityinen jännityselementti – etenkin kun Euroopan unionin sisäraajat ovat yhdentymisen myötä madaltuneet. Matkailun kehittämisen näkökulmasta raja tarjoaa myös mahdollisuuden innovatiiviseen tuotteistamiseen. Etelä-Karjalassa rajan tuotteistaminen on tällä hetkellä vähäistä, jollei olema tonta. Hyvän esimerkin rajan tuotteistamisesta tarjoaa teleoperaattori DNA:n mainoskampanja, jossa käytettiin rajapuomia matkailijoiden huomion herättämiseen ja omien tuotteiden markkinoimiseen (ks. kuva kappaleen alussa).

Pohjois-Norjassa Venäjän rajalla sijaitsevassa Kirkenesissä rajasta on luotu brändi, jolla halutaan kertoa alueen kulttuurisesta moni-ilmeisyydestä. Yksi esimerkki tästä on kaupungissa jo kuudetta kertaa järjestettävä festivaali Barents spektakel, joka on omistettu rajalla asumiselle ja elämiselle. Festivaali yhdistää kulttuuritoimijat, tieteentekijät ja poliitikot, ja tavoitteena on erilaisissa seminaareissa pohtia raja-alueelle tärkeitä kysymyksiä sekä samalla juhlistaa raja-alueen ainutlaatuisuutta erilaisten teatteri-, musiikki- elokuva- ja urheilutapahtumien muodossa. Festivaali tarjoaa tilaisuuden keskustella rajalla asumiseen ja siellä toimimiseen liittyvistä kysymyksistä, sekä yhdessä pohtia raja-alueen tulevaisuutta. Yhtälailla festivaalien tarkoituksena on luoda siltoja rajan eri puolilla asuvien ihmisten välille.⁷⁶ Raja ei ole Kirkenesissä tabu, joka halutaan kätkeä ja lakaista syrjään, vaan rikkaus, joka luo oman erityisen leimansa alueeseen ja joka pyritään kääntämään yhdeksi alueen vahvuuksista. Tämä on mahdollista myös Etelä-Karjalassa.

Kehitetään matkailua kestävän kehityksen periaatteilla

Matkailun maailmanlaajuinen kasvu on viimeisten vuosikymmenten aikana herättänyt keskustelua turismin vaikutuksista ympäröivään luontoon ja yhteiskuntaan. Matkakohdeiden kehittämisessä onkin parin viimeisen vuosikymmenen aikana sovellettu kasvavassa määrin kestävän kehityksen periaatteita. Kestävä kehitys määritellään yleisimmin

nykyhetken tarpeiden tyydyttämisellä siten, että tuleville sukupolville jätetään mahdollisuus tyydyttää omat tarpeensa.⁷⁷ Se, miten kestävä kehitys käsitetään tai miten periaatteita käytännössä toteutetaan, poikkeaa hyvin laajasti. Etelä-Karjalassa kestävä kehitys on ymmärretty puhtaan luonnon ja Saimaan hyödyntämisenä matkailun kehittämässä.⁷⁸ Yksi kestävän kehityksen peruskysymyksistä matkailualalla ovat kasvun rajat; miten paljon turismi saa kasvaa, ettei se aiheuta peruuttamattomia fyysisiä, sosiaalisia tai kulttuurisia muutoksia kohteessa ja millaiset kasvun rajat ovat itse matkailuteollisuudella. Vastauksia näihin kysymyksiin ei löydy pelkistä numeroista. Kestävän kehityksen periaate sisältääkin ekologisen, taloudellisen ja sosiokulttuurisen näkökulman. Ekologinen näkökulma tarkoittaa luonnonperinnön ja monimuotoisuuden säilyttämistä niin, että ajallisia kerrostumia ei hävitetä ja kohteen aitous säilytetään. Taloudellinen näkökulma tarkoittaa puolestaan sitä, että matkakohteen arvon nousuun pyritään ilman runsasta ulkopuolisen pääoman käyttöä ja että hyvinvoinnin kasvattamiseen tähdätään pitkäkestoisen prosessin avulla. Sosiokulttuurinen näkökulma turvaa paikallisten ihmisten vaikutusmahdollisuudet kohteen kehittämiseen.⁷⁹

Kestävä matkailusuunnittelu lähtee liikkeelle edellä mainituista näkökulmista sekä matkailusuunnittelun integroimisesta muuhun suunnitteluun. Siinä tärkeänä periaatteena on sidosryhmien ja toimialojen yhteistyö, jotta suunnittelu tukisi aluekehityksessä painotettavia tavoitteita.⁸⁰ *Olennaisinta kestävän kehityksen kannalta onkin ymmärtää, että matkailua ei tule nähdä pelkästään toimialana tai elinkeinona. Matkailu on, kuten mikä tahansa muukin teollisuudenala, tiukasti sidoksissa ympäristöönsä ja ympäröivään yhteiskuntaansa.*⁸¹ Tällöin matkailun ja sen toimintaedellytysten kehittäminen eivät ole yksistään matkailutoimijoiden käsissä, vaan ne vaativat yhteistyötä sekä kokonaisvaltaista suunnittelua ja sitouttamista. Jos ajatellaan Saimaa-brändiä, on sen toimivuuden ja tulevaisuuden kannalta välttämätöntä, että matkailutoimijoiden lisäksi paikalliset toimijat (yksittäisistä ihmisistä ylikansallisiin yrityksiin) ja matkailijat huolehtivat Saimaan hyvinvoinnista. Kestävä matkailusuunnittelu korostaa lisäksi kohdealueen elinkeinorakenteen monipuolisuutta, sillä pitkällä aikavälillä yhteen alaan keskittyvä elinkeinorakenne on aina riskialtis.⁸² Etelä-Karjalassa matkailualalle on annettu määrälliseksi tavoitteeksi, että vuonna 2010 maakunnassa yöpyy 30 % enemmän matkailijoita kuin vuonna 2002.⁸³ Sen lisäksi, että matkailun kasvulle annetaan määrällisiä tavoitteita, tulisi Etelä-Karjalassa arvioida, mikä on matkailun rooli alueen elinkeinotoiminnassa kokonaisuudessaan; onko matkailu alueen elinkeinopolitiikan ainoa painopiste vai yksi elinkeino perinteisten ja uusien toimialojen joukossa.

Kestävän kehityksen sosiokulttuurinen näkökulma on merkittävä siinä mielessä, että matkailun alueelliset vaikutukset voivat muokata paikallisväestön asenteita kielteiseksi matkailun kehittämistä kohtaan. Matkailun kehitys onkin kestävää vain silloin, jos se on sopusoinnussa vallitsevan kulttuurin ja arvojen kanssa, jos se vahvistaa yhteisön identiteettiä ja jos paikallisen väestön hallinta omaan elämäänsä liittyvissä asioissa

säilyy.⁸⁴ Kuluvana vuonna Imatran jäähallin sijoituspaikasta käyty keskustelu on omiaan kuvaamaan eteläkarjalaisten huolta siitä, että aluettamme kehitetään liiaksi matkailua silmälläpitäen. Jäähallin sijoitusvaihtoehtoina olivat Ukonniemi lähellä Imatran kylpylää ja Mansikkalan kaupunginosa, jossa sijaitsevat kaupungin urheilutalo ja suurimmat oppilaitokset. Mansikkalaa puoltaneet imatralaiset olivat sitä mieltä, että jos jäähalli sijoitetaan Ukonniemeen, palvelee se ensisijaisesti matkailijoita, vaikka sen täytyisi tuoda hyvinvointia ennen kaikkea paikallisille asukkaille.⁸⁵ Jotta paikallisten asukkaiden tuki matkailua kehitettäessä säilyy, on asukkaiden osallistuminen matkailun suunnittelua ja kehittämistä koskevaan päätöksentekoon olennaista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että matkailua koskeviin päätöksiin tulisi saada kaikkien paikallisten asukkaiden varaukseton tuki, vaan sitä, että päätöksentekoon osallistetaan tiettyjen ryhmien, järjestöjen tai asiantuntijaorganisaatioiden edustajia.⁸⁶

Kohdataan venäläiset matkailijat ihmisinä muiden joukossa

Venäläiset ovat Suomen suurin ulkomaalaisten matkailijaryhmä. Yöpymismäärissä venäläiset ovat nousseet vuoden 1995 kolmannelta sijalta ensimmäiseksi jättäen taakseen ruotsalaiset ja saksalaiset.⁸⁷ Erityisen tuntuvasti venäläisten matkailun kasvu on koskettanut Etelä-Karjalaa, ja esimerkiksi tax free -myynnillä mitattuna Lappeenranta ja Imatra ovat Suomen suosituimpia matkakohteita venäläisten keskuudessa heti Helsingin jälkeen.⁸⁸ Asenteet venäläisiä matkailijoita kohtaan ovat säilyneet maakunnassamme yksipuoleisina; matkailijat toivotetaan tervetulleiksi heidän tuomansa matkailutulon sekä heidän ansiostaan kasvavien kaupallisten palvelujen toivossa. Matkailun ja maahanmuuton lisääntyessä on kuitenkin aika kohdata se tosiasia, että liikumme kohti monikulttuurista yhteiskuntaa ja tulemme yhä lisääntyvässä määrin kohtaamaan ihmisiä, jotka ovat eläneet erilaisessa yhteiskunnassa ja kasvaneet erilaiseen arvomaailmaan kuin valtaosa suomalaisista. Jos halutaan välttää kulttuurien välisiä yhteentörmäyksiä, on välttämätöntä ymmärtää, että kaikki kulttuurit ovat keinotekoisia, ihmisen luomia. Kulttuurit perustuvat usein erottamiseen ja rajoittamiseen; niissä määritellään, mitkä arvot ja piirteet ovat omalle kulttuurille ominaisia ja mitkä eivät. Samalla tavalla luokitellaan ihmiset meihin ja heihin. Tällainen asenne auttaa meitä hahmottamaan maailmaa, mutta siitä pitää olla tietoinen pystyäkseen kohtaamaan eri kulttuureista tulevat ihmiset ihmisinä. Mitään kulttuuria ei voi nostaa toisten yläpuolella muita parempana.

Venäläiset matkailijat etsivät Suomesta luonnonrauhaa sekä rentoutumis- ja ostosmahdollisuuksia, ja he arvostavat erityisesti hyvää laatua ja palvelua. *Aidosti hyvää palvelukulttuuria voi syntyä vain jos venäläiset kohdataan ihmisinä, ei pelkästään rahan tuojina.* Laatuun, palveluihin ja palvelutasoon panostaminen on lisäksi koko maakunnan etu, sillä mikään brändi ei pelasta aluetta, jolla nämä asiat eivät ole kunnossa.

Otetaan matkaoppaaksi tutkimus

Suomeen suuntautuvaa matkailua tilastoidaan ja raportoidaan Matkailun edistämiskeskuksen toimesta. Etelä-Karjalassa matkailutietoa tilastoi ja rajatutkimuksia suorittaa Tutkimus- ja analysointikeskus TAK Oy, jonka raportit ovat aktiivisessa käytössä myös maakunnan matkailun kehittämisessä. Varsinaisesta matkailututkimuksesta Suomessa huolehtivat yliopistot ja matkailualan koulutusta antavat ammattikorkeakoulut. Suomalainen matkailututkimus on tähän saakka painottunut vahvasti Lapin ja Oulun yliopistoihin sekä Joensuun yliopiston Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitokseen, joiden tutkimusteemoiksi eteläkarjalaiset aiheet eivät ole yltäneet. Kuitenkin matkailun kehittäminen vaatii, kuten edellä on nähty, laaja-alaisempaa tietoa, johon pelkät tilastot tai raportit eivät riitä. *Käytännön tasolla Etelä-Karjalan matkailun kehittäminen tarvitseekin kipeästi tuekseen tutkimusta.* Yksistään se, miksi matkailijat eivät löydä tietään Etelä-Karjalaan, miten maakunnan historiaa voidaan tuotteistaa tai miten maakunnan matkailussa voidaan soveltaa kestävän kehityksen periaatteita, ovat tutkimusaiheita, joilla on paljon annettavaa maakunnan matkailun kehittämislle.

Toimenpide-ehdotukset

Etelä-Karjalan matkailustrategia vuosille 2006–2015 sisältää vision siitä miltä maakunnan matkailu näyttää vuonna 2015: ”Etelä-Karjala on Saimaan alueen merkittävin matkailualue, jonka vetovoima perustuu vesistöjen monipuoliseen matkailukäyttöön, rajan, Venäjän ja Pietarin läheisyyteen sekä iloiseen ja vieraanvaraiseen karjalaiseen kulttuuriin.” Seuraavat toimenpiteet on laadittu tätä visiota silmälläpitäen:

- Matkailua kehitettäessä tarkastellaan maakuntaa ja sen erityispiirteitä rehellisesti ja itsetietoisesti
- Käännetään negatiivisiakin mielikuvia herättävät erityispiirteet maakunnan matkailun vahvuuksiksi
- Suhteutetaan maakunnan matkailun kehittämistavoitteet muuhun elinkeinoelämään
- Kehitetään matkailua kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti
- Panostetaan laatuun ja erinomaiseen palveluun monikulttuurisia arvoja kunnioittaen
- Perustetaan matkailun kehittäminen tutkimukseen

GALLERIA
MAME

Olasat number 11,
Lankila Kesk. 10,
Lausila Alue,
00100 Helsinki,
Finland

Hyvinvointia kulttuurista⁸⁹

Kristiina Korjonen-Kuusipuro

Mitä kulttuuri on ja kuka kulttuuriasioista päättää?

Suomalainen yhteiskunta murroskautta, jossa maailmanlaajuiset ongelmat purevat syvältä myös paikallisia toimintaympäristöjä. Muutos tulee koskettamaan myös vahvaa teollista perimää, joka niin Suomessa kuin ennen kaikkea Etelä-Karjalassa ja Lappeenrannassa on muodostanut yhteiskunnan kivijalan. On kuitenkin aiheellista kysyä ovatko suomalaiset valmiita muutokseen? Tätä on pohtinut Sitran Muutoksen Suomi-työryhmä Ilkka Niiniluodon johdolla⁹⁰. Ratkaisuna työryhmä kehottaa ihmisiä kiinnittämään huomiota hitaampiin työprosesseihin, luovaan työhön ja säästämisen merkitykseen. Jatkuvalle tehokkuudellakin on rajansa ja ehkä olisi aika kääntää katse yhteiskunnan hiljaisiin vaikuttajiin, kuten esimerkiksi taiteilijoihin tai maahanmuuttajiin. Eteläkarjalaistenkin on lähitulevaisuudessa pohdittava mikä on kulttuurin ja taiteen merkitys alueella asuville ihmisille ja koko Etelä-Karjalalle. Onhan totta, että yhteiskunnan voima ja vastuu piilee vahvojen instituutioiden sijaan ihmisyydessä, toiveissa tulla kuulluksi ja halussa toimia.

Etelä-Karjalan kulttuuristrategiassa kulttuurikentän vahvuutena on mainittu kulttuurista kiinnostuneet yksilöt eli kulttuurin kuluttajat ja ammattinsa osaavat tekijät. Kulttuurin heikkoutena puolestaan on nähty yhteiskunnan ja kulttuurisektorin välinen vuorovaikutus sekä kulttuurin arvostus. Kulttuurialaa uhkaa kuitenkin nurkkakuntaisuus sekä kentän sisäinen kilpailu ja ehkä kaikista laajimmalle kantavana välinpitämättömyys ja tietämättömyys kulttuurin eduista.⁹¹ Mistä tietämättömyys ja välinpitämättömyys kumpuavat? Tämä saattaa johtua siitä, että jo kulttuuri käsitteenä tuottaa hämmennystä ja sekaannusta. Osa ihmisistä ymmärtää kulttuurin laajimmalla mahdollisella tavalla ihmisten kaikkiin elämäntilanteisiin ja elämäntapaan liittyvänä, toiset taas kapeammin esteettisestä näkökulmasta. Tällöin kulttuuri nähdään esteettisinä elämyksinä, joita eri taidelajit tuottavat.

Kulttuuri molemmilla edellä kuvatuilla tavoilla määriteltynä näkyy alueellisessa kehittämistyössä, mutta samalla kulttuurin tulisi nivoutua osaksi myös alueen muita kehitystekijöitä. On selvää, että kulttuurin tulisi olla osa hyvinvointia, luovuutta, alueellista omaleimaisuutta, innovaatioita, teknologista ja elinkeinopoliittista kehitystä. Aluekehittämissuunnitelmissa kulttuuri yleensä onkin osa alueiden kehittämissuunnitelmia, mutta yksittäiset hankkeet perustellaan erityisesti taloudellisten ja elinkeinopoliittisten vaikutusten kautta. Tutkimuksen mukaan kulttuurin vaikutusten arviointi taloudellisiin ja elinkeinopoliittisiin kriteereihin saattaa kuitenkin johtaa heikoille jälille, sillä kulttuurin

merkitystä ei voida vallitsevien teorioiden puitteissa selittää taloudellisten tai elinkeinopoliittisten vaikutusten kautta.⁹²

Kun kulttuurista puhutaan yleisenä kehitystekijänä, ei välttämättä ole selvää kuka kulttuuria ohjaa? Laaja-alaisesti ajateltuna meistä jokainen on oman kulttuurinsa toimija. Meillä ei ole ainoastaan oikeus kulttuuriseen itseilmaisuun vaan jokaisella on ”oma kulttuurinsa”. Näin kulttuuria ohjaava kulttuuripolitiikka kietoutuu identiteetti-politiikkaan.⁹³ Kulttuuripolitiikalla tarkoitetaan nimenomaan taiteen ja kulttuurin julkista tukea ja ohjailua sekä sen välineinä käytettyjä rahoitus-, säädös- ja hallintojärjestelmiä. Käsitteen sisältö kattaa alleen ne rajaukset, joista itse kulttuurin käsite muodostuu. Se, mitä kulttuurilla ja kulttuuripolitiikalla ymmärretään, on aina suhteessa elettyyn aikaan ja toimintaympäristöön. Kulttuuripolitiikan yleinen tila muodostuu monisyisestä, kansalliset, alueelliset ja paikalliset rajat ylittävistä suhdeverkoista. Poliittiset säädökset ohjaavat toimintaa tasolta toiselle, määrittävät vastuut ja velvollisuudet. Kulttuuri elää ja muuttua muotoaan eri instituutioiden kehyksissä ja aikakauden arvo maailma heijastuu poliittisissa papereissa ja (kunnallisten) palveluiden saavutettavuudessa.

Etelä-Karjalan kulttuuripoliittinen kenttä on laaja. Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueella vaikuttaa Kaakkois-Suomen taidetoimikunta, joka on yksi kolmesta Etelä-Suomen läänin alueellisesta taidetoimikunnasta. Kaakkois-Suomen taidetoimikunnan päättäjiin kuuluu yhdeksän eri taiteenalojen asiantuntijaa, jotka on nimitetty kolmivuotiskaudeksi.⁹⁴ Alueetasolla merkittäviä viranomaisia ovat myös maakuntaliitot, joiden luottamushenkilöt valitaan jäsenkuntien poliittisista vaikuttajista. Maakuntien vastuu ja merkitys on noussut uudelle tasolle Suomen Euroopan Unioniin liittymisen myötä. Alueellisen kehittämistyön ohjenuorana ovat määräaikaiset tavoiteohjelmat, jotka määrytyvät aluekehittämissuunnitelmien kautta.

Kunnilla on yhä keskeinen rooli julkisten kulttuuripalveluiden rahoittamisessa ja tuottamisessa. Kuntien velvollisuuksista ja vastuusta määrätään sekä perustuslaissa (731/1999) että kuntalaissa (365/1995), sekä myös kuntien valtionosuuslaissa (1147/1996), opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevassa laissa (635/1998) ja sitä koskevassa asetuksessa (806/1998), sekä laissa (728/1992) kuntien kulttuuritoiminnasta. Lisäksi sektorikohtaisia, eri taidelaitoksia koskevia lakeja ovat museolaki (729/1992) ja valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005), teatteri- ja orkesterilaki (730/1992) sekä laki taiteen perusopetuksesta (633/1998).

Kunnat rahoittavat kulttuuritoimintaa verotulojen, valtionosuus-järjestelmän ja toimintatulojen kautta. Lappeenrannassa ja Etelä-Karjalassa on vuoden 2009 aikana yhä kovenevaan sävyyn vaadittu kulttuuriin käytettyjen määrärahojen vähentämistä ja niiden sijoittamista sekä terveyden- että vanhustenhuoltoon. Todellisuudessa esimerkiksi Lappeenranta käyttää kulttuuriin muuta Suomea vähemmän rahaa ja suhteessa sosiaali- ja terveysmenoihin kyse on pienistä summista. Kulttuuripoliittisen tutkimus-

säätiön ja Suomen Kuntaliiton tekemän tutkimuksen⁹⁵ mukaan kulttuuritoimintaan käytettiin Lappeenrannassa vuonna 2007 3,4 prosenttia verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista. Vertailuksi luvut eri kaupunkien välillä vaihtelivat 2,2 ja 5,2 prosentin välillä. Ilman kirjastopalveluja sama suhdeluku oli vuodelta 2006 2,0 prosenttia, kun vaihteluväli eri kaupunkien välillä oli 1,3 – 3,7 prosenttia.⁹⁶ Taloudellisesti tarkasteltuna osuus kuntien budjeteissa on siis koko maassa varsin pieni.

Maakunnallisen kulttuuristrategian⁹⁷ kirjoittamisen jälkeen Etelä-Karjalassa on herännyt toive maakunnallisen taiteen ja kulttuurin osaamiskeskuksen perustamisesta. Osaamiskeskus toimisi osajana suurissa kulttuurihankkeissa, kehittäisi taide- ja kulttuuripalveluja ja toimisi maakunnallisena kulttuuriklusterina. Parhaalla mahdollisella tavalla toimiessaan osaamiskeskus pystyisi hankkimaan ja koordinoimaan rahoitusta ja toisi kulttuurialan toimijoille mahdollisuuden verkostoitua keskenään. Tämä puolestaan vahvistaisi Etelä-Karjalan kulttuurisektoria ja pitkällä tähtäimellä nostaisi kulttuurin merkittävyyttä ja arvostusta.

Ongelmana kulttuurin näkymätön arvo

Kulttuuri on tärkeä osa yhteiskuntaa, mutta sen arvoa tuntuu olevan vaikea perustella. Perusteluita ei helpota laisinkaan se, että kulttuurin voi ymmärtää monin eri tavoin ja laajimmillaan se on osa kaikkea toimintaa. Resurssien ollessa rajalliset piilee tässä se vaara, että kulttuuri voi olla oikeastaan mitä vain tai ei yhtään mitään. Käsitteen epämääräisyydestä johtunee myös se, että suppeampiakin kulttuuripoliittisia visioita on ollut vaikea saavuttaa ja että kulttuuriin ei ole kohdennettu resursseja tavoitteiden mukaisesti.⁹⁸ Liian lavea ja epämääräinen kulttuurin määritelmä tuottaa paljon kliseitä ja itseään toistavia fraaseja.⁹⁹

Kulttuurin saralla on nostettu esille kulttuurin vaikutusten arvioinnin tarve. Kulttuuripoliittisten vaikutusten arviointien painopistettä tulisi tiukkojen laskennallisten indikaattoreiden sijaan siirtää osittain yksilöiden kulttuurisen kokemuksellisuuden ja epämuodollisten kulttuuriyhteyksien kautta ilmenevien kulttuuristen vaikutusten suuntaan. Kulttuuri näyttäytyy myös hyvin byrokraattisena ja siksi olisikin tärkeää madaltaa hallintosektoreiden raja-aitoja ja näin laajentaa hallintoviranomaisten näkemystä kulttuurista kokonaisvaltaisena tekijänä.¹⁰⁰

Aluekehitystyössä kulttuuri jää usein ”residuaalimuuttujan” asemaan, mikä tarkoittaa sitä, että kulttuuri survotaan kategoriaan, joka kattaa kaikenlaisia tekijöitä, joita ei osata selittää vakiintuneiden käytäntöjen avulla.¹⁰¹ Tällaisissa tapauksissa kulttuurin vaikutusten arviointi on lähes mahdotonta ja siksi tästä tulisi päästä eroon. Eri politiikan alueet, kuten työvoima-, elinkeino-, sosiaali- ja terveys- sekä ympäristöpolitiikka sisältävät kaikki myös kulttuurisia ulottuvuuksia, ja päinvastoin. Jotta

kulttuurin merkitys hyvinvoinnin kannalta pystytään arvioimaan kunnolla, tulee eri sektoreiden tehdä yhteistyötä yli sektorirajojen. Joustavamman yhteistyön edellytys puolestaan on, että toimijat tuntevat laajemmin sekä oman että muiden ”tontin” ja myös arvostavat sitä. Näin myös alueellisten taide- ja kulttuuritoimijoiden asiantuntemus ja sen arviointi alueellisessa kehittämistyössä korostuu.¹⁰²

Kulttuurin kokonaisvaltaisempaan ymmärtämiseen liittyy myös kestävä kehitys, jonka huomioiminen eri poliittisilla alueilla tulee olemaan tulevaisuudessa yhä tärkeämpää. Kestävä kehitys tarkoittaa ihmiskunnan nykyisten tarpeiden tyydyttämistä niin, että tulevilta sukupolvilta ei viedä mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan.¹⁰³ Puhdas ympäristö ja kulttuuripalvelut edustavat arvoja, jotka houkuttelevat myös elinkeinoelämää seudulle.¹⁰⁴ Kulttuurinen kestävä kehitys painottaa erityisesti kansalaisten omaehtoista osallistumista kulttuuritoimintaan, kulttuuriympäristön ja –perinteen tuntemista ja kunnioitusta, sekä aktivoitumista omassa elämässä. Kulttuuriseen kestävään kehitykseen pyrkiminen yhdistää kulttuuripalvelut myös muihin poliittisiin osaluoksiin. Kulttuurin merkitys aluekehittämisen kannalta olisi tiedostettava entistä vahvemmin ja samalla nostaa kulttuuri teknisten ja taloudellisten kvaliteettien rinnalle strategisessa päätöksenteossa. Pienten kulttuurialan toimijoiden painoarvoa täytyy vahvistaa luomalla heille edellytyksiä verkostoitumiseen niin alueellisesti, kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Toimepide-ehdotukset

- Koko maakunnassa on lisättävä kulttuurin vaikuttavuutta ja tuotava kulttuuri näkyväksi osaksi kehittämistyötä. Kulttuuripalvelut ja puhdas ympäristö edustavat arvoja, jotka houkuttelevat myös elinkeinoelämää seudulle.¹⁰⁵
- Kulttuurin näkeminen kehitystekijänä vaatii myös pohdintaa kehityksen kestävydestä.
- Luovuus ja kulttuuritoiminnot on tehokkaasti kytkettävä alueelliseen ympäristöön, kulttuurimiljööseen.
- Alue- ja paikallistasolla on yhdistettävä voimavarat kulttuuripalveluiden koordinoimiseen ja hallinnan osalta ja perustettava taiteen ja kulttuurin osaamiskeskus.
- Eri vähemmistöryhmät on otettava yhä selvemmin huomioon myös palvelujärjestelmissä. Eri kulttuuritaustaisten ihmisten kohtaaminen tulisi nähdä ennemminkin voimavarana kuin uhkana.

Luova ja innovatiivinen maakunta

Kalle Michelsen

Etelä-Karjalan kehittämistä on vauhditettu monilla julkisilla rahoitusinstrumenteilla. Projekteja on ollut paljon ja jokainen on omalta osaltaan pyrkinyt lisäämään maakunnan hyvinvointia, kilpailukykyä ja vetovoimaa. Aluekehittäminen on kuitenkin pitkäjänteistä työtä, ja moni projekti on painunut historiaan ilman sen suurempia tuloksia.

Tämän hankkeen tavoitteena oli pohtia eri näkökulmista luovuuden, innovatiivisuuden ja hyvinvoinnin ehtoja ja edellytyksiä Etelä-Karjalassa. Nyt on tulosten aika. Onko Etelä-Karjalassa edellytyksiä luovuudelle ja innovatiivisuudelle. Millainen oikeastaan on hyvinvoiva maakunta?

Luovuus ja innovatiivisuus ovat positiivisia ilmiöitä, joita on helppo markkinoida maakunnan päättäjille ja tietysti myös asukkaille. Sama koskee myös hyvinvointia. Jokainen haluaa elää viihtyisässä, luovassa ja inspiroivassa ympäristössä, joka on kaiken lisäksi turvallinen ja taloudellisesti vauras. Vaikka tälle projektille oli asetettu kunnianhimoiset päämäärät, lähdimme tekemään työtä nöyrästi ja realistisella mielialalla. Luovuuden ja innovatiivisuuden todellisuus on yhtä karua kuin ihmiselämä yleensä ja hyvinvoinnista on yhtä monta tulkintaa kuin on tulkitsijoita.

Projektin aikana tavoitteemme täsmentyi. Etelä-Karjala on voimakas maakunta, jolla on kaikki edellytykset pärjätä kovassa kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa. Maakunta on väestömäärältään ja pinta-alaltaan varsin pieni, mutta maantieteellinen sijainti Saimaan ja Venäjän välissä synnyttää monia strategisia etuja. Etelä-Karjala on myös osa Karjalaa, jonka historia ja perinteet muodostavat loputtoman runsaudensarven luovuudelle ja innovatiivisuudelle. Lopuksi maakunta on Pietarin, mutta myös Helsingin metropolin vaikutusalueella. Tämä näkyy turistivirtoina, jotka luovat elinvoimaa Etelä-Karjalan hotelleille, kylpylöille, ravintoloille ja kauppakeskuksille.

Etelä-Karjalan taloudellista ja osittain myös henkistä hyvinvointia ovat jo yli sadan vuoden ajan ohjanneet suuret metsäteollisuusyritykset, jotka ovat hyödyntäneet Karjalan metsävaroja sekä Saimaan ja Suomenlahden logistiikkareittejä. Metsäklusteri on kuitenkin joutunut ankaran rakennemuutoksen kohteeksi ja alan tulevaisuus on hämärän peitossa. Tilanne on erittäin otollinen radikaaleille innovaatioille ja luoville ratkaisuille, joiden avulla metsäteollisuus voi uudistaa tuotantoaan ja vastata 2000-luvun energia- ja ilmastopoliittisiin haasteisiin.

Metsäklusterin rakennemuutos luo joka tapauksessa uuden tilanteen Etelä-Karjalaan. Teollisuuden käyttämät metsä- ja vesivarat vapautuvat tulevaisuudessa uusille käyttäjille. Vesi on Etelä-Karjalan ehkä tärkein toistaiseksi hyödyntämätön luonnonvara. Saimaan alueen matkailu nojaa puhtaaseen luontoon ja sinisen Saimaan imagoon. Nokian vesikriisi ja Kaukaan jätevesikriisi muutama vuosi sitten osoittivat, kuinka puhtaan veden arvojen

ylläpitäminen on hankalaa teollistuneessa ja teknologian kyllästämässä maailmassa. Veden likaantuminen horjuttaa ihmisten uskoa ja luottamuksen palauttaminen vaatii paljon aikaa, investointeja ja työtä. Etelä-Karjalan vesivarantojen hyödyntäminen edellyttää perusteellista arvokeskustelua, jonka pohjana pitää olla selkeää tutkimustietoa myös veden kulttuurisista ja sosiaalisista merkityksistä alueella. Tämä on ehdottoman tärkeä kysymys, sillä pitkä teollinen historia on jättänyt maakuntaan omat tehokkuusarvonsa, jotka ovat ristiriidassa veden tulevien käyttäjien arvojen kanssa.

Tämän projektin aikana maahanmuuttajien asema on muuttunut Etelä-Karjalassa ja laajemmin myös koko Suomessa. Maahanmuuttaja-käsitteen rinnalle on tullut työperäinen maahanmuutto sekä tarveharkintainen rekrytointi. Uudet käsitteet heijastavat väestön vanhenemisesta aiheutuvaa työvoimapulaa, jonka huippu saavutetaan seuraavan vuosikymmenen puolivälissä. Kansainvälinen talouslama painoi hetkellisesti työvoimapulan näkymättömiin, mutta laman väistyttyä työmarkkinat tarvitsevat nopeasti uusia osaajia. Etelä-Karjala tuskin tulee tekemään tässä poikkeusta, vaan alueen palvelulinkeinojen kilpailukyky riippuu pitkälti siitä, kuinka yritykset saavat palvelukseen- sa kielitaitoista sekä kulttuurisesti osaavaa henkilökuntaa.

Maakunnan sijainti Pietarin läheisyydessä avaa mahdollisuudet työperäisen maahanmuuton sekä tarveharkintaisen rekrytoinnin kehittämiseen. Luovuutta ja innovatiivisuutta tarvitaan kuitenkin kantaväestön asenteiden muokkaamisessa. Hyvinvoiva maakunta ei voi tarkoittaa pahoinvointia toisista kulttuureista tulleille osaajille.

Medialla on keskeinen rooli maakunnan mielipiteen muokkaajana. Etelä-Karjala on sikäli onnellisessa asemassa, että maakunnassa on suhteellisen suurilevikkinen maakunnan ykköslehti sekä Yleisradion alueradio. Nämä takaavat tiiviin ja kriittisen tiedonvälityksen, joka on luovuuden ja innovatiivisuuden ehdoton edellytys. Paikallismedian tehtävänä on valvoa poliittista päätöksentekoa, virkamiesten toimia sekä monitoroida maakunnan yleistä mielipidettä. Tässä tehtävässä media joutuu ottamaan vastaan ankaraa kritiikkiä, mikä puolestaan on luonnollinen osa avoimen ja läpinäkyvän yhteiskunnan vuoropuhelua.

Etelä-Karjalan tulevaisuuden kulmakivi on epäilemättä Skinnarilan kampukselle sijoittunut Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Maakunnan kokoon ja asukasmäärään suhteutettuna yliopisto tarjoaa luonnollisen keskuksen tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Yliopisto ja Saimaan Ammattikorkeakoulu ovat jo tehneet yhteistyösopimuksen, joka tulevaisuudessa luo Lappeenrantaan kilpailukykyisen korkeimman opetuksen ja tutkimuksen keskuksen. Yliopiston haasteena on akateemisten muurien murtaminen ja ns. kolmannen tehtävän kehittäminen suhteessa maakuntaan ja sitä ympäröiviin alueisiin. Vastaavasti maakunnan haasteena on etsiä käytännön toimintamuotoja, joilla yliopistossa tuotettua tietoa pystytään hyödyntämään ja jatkojalostamaan entistä paremmin. Nämä kaksi haastetta edellyttävät innovaatioharppausta, jossa Etelä-Karjalan kaikki keskeiset toimijat kohentavat kykyään ottaa vastaan tietoa ja jakaa sitä eteenpäin.

Kaikki edellä todettu on kuitenkin lopulta kiinni ihmisistä ja heidän halustaan toteuttaa luovuutta ja innovatiivisuutta. Etelä-Karjala on jaettu maakunta, jonka identiteetti on heikko ja jonka historiassa on suuria traumoja. Venäjä on tälle alueelle mahdollisuus, mutta se on myös uhka, jonka käsitteleminen positiivisella tavalla vaatii avointa ja rohkeaa yhteiskunnallista keskustelua.

Nämä kaikki ovat osa luovuutta ja innovatiivisuutta. Uuden ajatuksen lentoonlähtö edellyttää kuitenkin vielä henkeä, joka laukaisee luovan toiminnan liikkeelle. Sellainen tunnetila on meille kaikille tuttu. Tuo tunne tulee silloin, kun olemme keskittyneet johonkin uuteen ja ainutkertaiseen. Yhtäkkiä kaikki on mahdollista ja hurjimmatkin tavoitteet toteutuvat.

Unkarilais-amerikkalaisen psykologin Mihaly Csikszentmihalyin mukaan tämä tunnetila on FLOW-ilmio. Se tarkoittaa voimakasta keskittymistä, osaamisen ja onnistumisen tunnetta sekä nautintoa. Flow-ilmioä ei voi kopioida, eikä yhden henkilön kokemaa flow siirry samanlaisena toiselle ihmiselle. Mutta ilmiön perusta on aina samanlainen. Flow-ilmion voi kokea ihminen, jolla on halua ja rohkeutta tavoitella jotain sellaista, joka on arkipäivän rutiinien yläpuolella. Flow-ilmio vaatii siten luovuutta ja mielikuvitusta.¹⁰⁶

Flow-ilmio voi levitä urheilujoukkueeseen, työyhteisöön, teatterin näyttelijöihin tai jopa kokonaiseen kaupunkiin. Yksi tällainen esimerkki on Oulu, joka oli pitkään tylsä pohjoinen kaupunki. Suuren laman jälkeen tapahtui kuitenkin muutos. Mobira, Nokia, yliopisto, VTT ja paikalliset elektroniikkayritykset käynnistivät teknologisen innostuksen, josta tuli nyt kaikkien tuntema Oulu-ilmionä. Samaan ilmiöön liittyi myös Kärppä-ilmio, joka teki Oulusta jälleen Suomen ehkä arvostetuimman jääkiekkokaupungin. Raksilan hornankattilassa flow-ilmio on tarttunut kuin epidemia joukkueen kannattajiin.

Vaikka flow-ilmion tarpeellisuudesta on puhuttu jo lähes kaksi vuosikymmentä, Etelä-Karjala-instituutin hanke päättyy toivomukseen maakunnallisesta FLOW-ilmioästä. Sen alkua ja suuntaa on mahdoton ennustaa. Nyt on kuitenkin aika kypsä radikaaleille innovaatioille, jotka voivat olla pieniä, yhden tai kahden ihmisen innovaatioita. Niiden tekeminen vaatii flow-tilaa ja tuon tilan löytäminen inspiroi myös muut etsimään ja toteuttamaan luovia ajatuksia. Kuten Mihaly Csikszentmihaly toteaa, flow-ilmio on helposti addiktoiva ilmio, johon jää mukavasti koukkuun.

VIITTEET

-
- ¹ Etelä-Karjalan maakuntakaavan taustaselvitys (2009) Lappeenranta: Etelä-Karjalan liitto, 35–36.
- ² Paul G. Hare (2003) Social aspects of industrial restructuring and their financing. Background paper for UNECE/ILO Regional Forum held in Moscow, November 26th and 27th 2003, 3.
- ³ UPM:n tiedote 12.5.2006 UPM:n henkilöstön määrä Suomessa vähenee 2557 henkilöllä kolmen vuoden aikana. Yhtiö irtisanoo Suomessa 672 henkilöä. Työstä työhön -ohjelma tukee uudelleentyöllistymistä.; Stora Enson tiedote 26.11.2008. Stora Enso tehostaa ja investoi; Stora Enson tiedote 19.10.2009. Stora Enson muutos jatkuu.
- ⁴ Etelä-Saimaa 19.3.2009. Etelä-Karjalan metsäteollisuus nousee uusilla tuotteilla (Anne Kotiharju); Etelä-Saimaa 23.12.2009. Biopolttoaineissa hevosen kokoinen bisnes metsäyhtiöille. (Jyrki Nuottimäki)
- ⁵ Etelä-Karjalan maakuntakaavan taustaselvitys 2009, 35.
- ⁶ Ks. esim. Jamie Peck & Kevin Ward (toim.) (2002) City of revolution. Restructuring Manchester. Manchester: Manchester University Press; Gert-Jan Hospers (2004) Restructuring Europe's rustbelt. The case of German Ruhrgebiet. *Intereconomics*, Vol.39, No 3, 147–156; Kirsi Sutinen (2008) Menestyksen tarinoita maailmalta. Kaupunkikehityksen tapausesimerkkejä. SENTE työraportteja 23/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.
- ⁷ Antonio Corral, Iñigo Isusi & Jennifer Stack (2006) Support measures for business creation following restructuring. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 5.
- ⁸ Ash Amin (toim.) (1994) *Post-Fordism. A reader*. Oxford: Blackwell.
- ⁹ Laura Timonen (2009) Rakennettu muutos. Esiselvitys Etelä-Karjalan taloudellisen toimintakyvyn ylläpitämisestä talouslaman ja teollisuuden rakennemuutoksen paineessa. Etelä-Karjala-instituutti raportti 13. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Etelä-Karjala-instituutti, 20–25.
- ¹⁰ Sari Kempillä & Paula Mettänen (2004) Tietointensiiviset palveluyritykset. Tutkimuksen nykytila. Sitran raportteja 38. Helsinki: Sitra, 31.
- ¹¹ Ks. esim. Yritys 2.0 osoitteessa: <http://yritys20.wordpress.com/>.
- ¹² Antti Karjalainen & Elina Syrjänen (2009) Onko Suomessa yhteiskunnallisia yrityksiä? Lontoo: Suomen Lontoon instituutti; Roope Mokka, Aleksi Neuvonen, Maria Riala, Simo Vassinen, Olli Alanen, Tuuli Kaskinen ja Pirkka Åman (2009). Työ ei ole vain työtä: Hyvän työn manifesti 2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- ¹³ Pierre Desroches, Frédéric Sautet & Gert-Jan Hospers (2008) Diversity and the case against specialized clusters. Teoksessa: Charlie Karlsson (toim.). *Handbook of research on cluster theory*. Cheltenham / Northampton: Edward Elgar Publishing Limited, 234–248; Antti Hautamäki (toim.) (2008) Muutoksen Suomi. Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 30; Markku Sotarauta (2005) Resilient city-regions – mission impossible? Tales from Finland and beyond about how to built self-renewal capacity. *PASCAL Observatory, Hot Topic No. 8*, Aug 2005; Sutinen 2008.
- ¹⁴ Ks. esim. Anu Mustonen (1997) 'Media ja identiteetti', teoksessa, Kalle Virtapohja (toim.) *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*, Jyväskylä: Atena, 147–148.
- ¹⁵ Asko Hynninen (2000) *Periaatteessa julkista: julkisuusperiaatteen käytäntö EU-Suomen päätöksenteossa ja journalismissa*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- ¹⁶ *Etelä-Karjalan imago tutkimus* (2006) Etelä-Karjalan yhteismarkkinointi, Lappeenrannan seudun Elinkeino ja Matkailu Oy, Taloustutkimus Oy.
- ¹⁷ Etelä-Saimaa 11.1.1966, Etelä-Karjalan maakuntaa odottavat tärkeät tehtävät: Maakuntaseminaari alkoi Lappeenrannassa.
- ¹⁸ Etelä-Saimaa 12.1.1966, Maakuntaseminaari päättyi: Toimikunta valittiin valmistelemaan kiinteämpää maakunnallista yhteistyötä.
- ¹⁹ Etelä-Saimaa 14.1.1986, Imatra ydinalueyhteistyöstä: Yhteistyökyvytön kilpailufoorumi; Etelä-Saimaa 16.9.1986, Eteläkarjalainen yhteistyö. (Lauri Sarhimaa).
- ²⁰ Etelä-Saimaa 20.11.1986, Siitä puhe. (Aimo Vuorinen).

-
- ²¹ Etelä-Saimaa 26.1.1990, Viipurista odotetaan esitystä. Neuvostoliiton sisäinen tila hidastaa erityisaluepäätöksiä.
- ²² Etelä-Saimaa 10.2.1996, Vuosikymmenen merkittävin maakuntaa koskeva päätös edessä: Etelä-Karjalan liitto ja kunnat esittävät EU 2-alueelle jatkoaikaa.
- ²³ Etelä-Saimaa 21.9.1996, Voihan Venäjä! (Jorma Hernesmaa).
- ²⁴ Etelä-Saimaa 27.11.1996, Kansainvälistyvä Lappeenranta? (Jorma Hernesmaa).
- ²⁵ Etelä-Saimaa 6.6.2000, Taloutta, tekniikkaa ja kulttuuria Imatran ja Svetogorskin sopimuksessa. Svetogorskin isoista onnettomuuksista halutaan järjestää nopeasti tietoa Imatralle. (Irmeli Ojalainen).
- ²⁶ Etelä-Saimaa 21.4.2000, Mikä vaikuttaa Etelä-Karjalan menestykseen? Vahva alueellinen identiteetti ja menestysprofiiliin tunteminen on tärkeää. (Jukka Pesu).
- ²⁷ Etelä-Saimaa 29.8.2000, Etelä-Karjalan seutukuntayhteistyössä suuria eroja. Maakunnan pohjoispäässä ollaan yhteistyössä muita pidemmällä. (Urpo Laaninen).
- ²⁸ Etelä-Saimaa 12.9.2000, Onnistunutta yhteistyöpolitiikkaa Etelä-Karjalaan. Onko kaikki kunnossa vai tarvitsemeko uutta kurssia 2000-luvulle? (Markku Andersson); Etelä-Saimaa 22.11.2000, "Etelä-Karjalan yhteistyö voisi olla paljon parempi" Kuntaliiton Timo Kietäväinen toivoi Lappeenrannan ja Imatran ottavan uuden ison askelen yhteistyössä. (Urpo Laaninen).
- ²⁹ Etelä-Saimaa 27.1.2000, Nokka pystyy eteläkarjalaiset! (Jorma Hernesmaa).
- ³⁰ Ajankohtaista tietoa tilanteesta viisumivapauden suhteen löytyy Ulkopoliittisen instituutin helmikuussa 2009 julkaisemasta raportista "Practise what you preach. The prospects for visa freedom in Russia-EU relations" (Minna-Mari Salminen & Arkady Moshes). Raportti ja suomenkielinen tiivistelmä löytyvät internetistä osoitteesta <http://www.upi-fiia.fi/fi/publication/66/>. Raportissa todetaan, että vaikka viisumivapaus on määritelty EU:n ja Venäjän pitkän aikavälin tavoitteeksi, on sen saavuttamiseksi tehty hyvin vähän. Raportin laatijoiden mukaan onkin erittäin valitettavaa, ettei edes alustavia aikatauluja ole pystytty määrittämään. He pitävät tärkeänä, että prosessi viisumivapautta kohti pidettäisiin käynnissä pienin askelin, mutta määränpää koko ajan selkeänä mielessä. Väliaikaisena ratkaisumallina voisi toimia viisumijärjestelmän asteittainen helpottaminen, jonka olisi lopulta tarkoitus johtaa viisumivapauteen. Myös lyhytaikainen viisumivapaus matkatoimistojen kautta matkustaville turisteille voisi olla toimiva väliaikainen ratkaisu; ks. myös Oscar J. Martinez (1994) 'The Dynamics of Border Interaction. New Approaches to Border Analysis', teoksessa, Clive H. Schofield (toim.) *Global Boundaries: World Boundaries*, Vol. 1, London: Routledge.
- ³¹ Jaana Hujanen (1997) 'Media alueellista identiteettiä rakentamassa' teoksessa, Kalle Virtapohja (toim.) *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*, Jyväskylä: Atena, 99–100.
- ³² Inka Moring (2000) 'Heimojen maa? Paikallistamisen politiikka ja identiteetti alueellisissa lehdissä', teoksessa, Helena Tapper (toim.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Palmenia, 80.
- ³³ *Etelä-Karjala 2009*. Etelä-Karjalan liitto.
- ³⁴ Tanja Haapamäki (2006) *Roskasta designbrändiksi. Case Secco ja Globe Hope*, Pro Gradu. Tampereen yliopisto, 6.
- ³⁵ Haapamäki (2006) 10.
- ³⁶ Mari Pajari ja Maija Vehviläinen (2009) Vitkuttelun vuosikymmenet. Etelä-Saimaa 23.8.2009.
- ³⁷ PISA-projekti Lappeenrannan kaupungin verkkosivuilla osoitteessa <http://www.lappeenranta.fi/?deptid=17853>.
- ³⁸ Markus Laine & Lasse Peltonen (2003) *Ympäristökysymys ja aseveliakseli. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosin 1959–1995*, Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 26.
- ³⁹ James Caldecott (2009) *Vesi. Maailmanlaajuisen kriisin syyt, seuraukset ja kustannukset*, Porvoo: WS Bookwell Oy, 126.
- ⁴⁰ Caldecott (2009) 216–219.
- ⁴¹ Mikko Kohvakka (2009) *Kasvukertomus: 40-vuotiaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston elämäkerta*, Jyväskylä: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- ⁴² Kohvakka (2009) 173–184, 223–225, 266.

-
- ⁴³ Kohvakka (2009) 264–269.
- ⁴⁴ Kari Kankaala, Erkki Kaukonen, Pirjo Kutinlahti, Tarmo Lemola, Mika Nieminen & Jussi Välimaa. (Toim.) (2004) *Yliopistojen kolmas tehtävä?* Helsinki: Edita; Ks. myös Ilkka Virtanen (2002) *Yliopistojen kolmas tehtävä*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- ⁴⁵ Kohvakka (2009) 220–227, 250–256.
- ⁴⁶ Ks. Helga Nowotny, Peter Scott & Michael Gibbons: Re-Thinking Science: Mode 2 in Societal Context. <http://www.icppss.ull.es/teresaweb/Investigacion/Doctorado/novotny.pdf> (Luettu 27.10.2009).
- ⁴⁷ Maakuntien ja kuntien koulutusasteesta ks. esim. <http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2009/11/22/katso-missa-asuu-fiksuin-vaki/200924036/139> (Luettu 23.11.2009)
- ⁴⁸ Ks. Antti Hautamäki (Toim.) (2008.) *Muutoksen Suomi – Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina*. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, SITRA, 37–45.
- ⁴⁹ Opetusministeri Sarkomaa: Vuonna 2020 enintään 15 yliopistoa. Helsingin Sanomat 16.2.2008; Opetusministeri Virkkunen: Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen etenee. Tiedote 28.10.2009. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/10/virkkunen_innoarviointi.html?lang=fi (Luettu 23.11.2009).
- ⁵⁰ Kari Jutila, Tommi Laitio, Roope Mikko, Aleksi Neuvonen, Maria Riala (2009) *Samoilla lauteilla 2030 – Gore-Tex -rajojen aika on ohi*. http://www.demos.fi/files/Samoilla_lauteilla_2030.pdf (haettu 3.11.2009)
- ⁵¹ Tilastokeskus, 2008
- ⁵² Aku Alanen (2009) *Suomessa jo 50 000 venäjänkielistä*. Artikkelit Tilastokeskuksen Tieto & trendit -lehdessä 6/2009. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-08_005.html?s=0 (haettu 3.11.2009)
- ⁵³ Aku Alanen (2008) Vieraskielisten määrä ennätyskasvussa. Artikkelit Tilastokeskuksen Tieto & trendit -lehdessä 7/2008. http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_07_08.html (haettu 3.11.2009)
- ⁵⁴ Vuoden 2008 lopussa Lappeenrannassa oli 1711 venäjää äidinkielenään puhuvaa asukasta. Tilastokeskus, 2008.
- ⁵⁵ Aku Alanen (2008)
- ⁵⁶ Jekaterina Tanttu (2008) Selvitys vähemmistövaltuutetulle. *Venäjänkielisenä Suomessa*. [http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/ven%C3%A4l%C3%A4istutkimus_netiversio/\\$file/ven%C3%A4l%C3%A4istutkimus_netiversio.pdf](http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/ven%C3%A4l%C3%A4istutkimus_netiversio/$file/ven%C3%A4l%C3%A4istutkimus_netiversio.pdf) (haettu 3.11.2009), 7
- ⁵⁷ <http://cms.hommaforum.org/> (haettu 7.12.2009)
- ⁵⁸ Etelä-Saimaa 8.2.2008, *Puolustuksen puheenvuoro. Venäläinen nainen on aina vapaata riistaa*. (Suvi Turtiainen)
- ⁵⁹ Lappeenrantalainen 9/2007, *Syrjintä arkipäivää Imatralla. Ulkomaalaisnuoria ryssitellään ja uhkaillaan*. (Kati Pullinen)
- ⁶⁰ Etelä-Saimaa 8.2.2008, *Puolustuksen puheenvuoro. Hollantilainen saa muuttaa meille*. (Suvi Turtiainen)
- ⁶¹ Suvi Keskinen, Anna Rasta & Salla Tuori (2009): *Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa*. Teoksessa *En ole rasisti mutta...* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 10–13.
- ⁶² Suvi Keskinen, Anna Rasta & Salla Tuori (2009), 10–13. <http://cms.hommaforum.org/> (haettu 7.12.2009)
- ⁶³ Suvi Keskinen (2009) *Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena*. Teoksessa *En ole rasisti, mutta...* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 33–42.
- ⁶⁴ Suvi Keskinen (2009), 34–40.
- ⁶⁵ Minna Säävälä (2009) *Naisia kotoutumassa Eurooppaan. Vertailevan Femage-hankkeen loppuraportti*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 35 2009, 47
- ⁶⁶ Minna Säävälä (2009), 48
- ⁶⁷ Olga Davydova (2009) *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- ⁶⁸ Husein Mohammed (2009) *Maahanmuuton sijasta siirryttävä puhumaan monikulttuurisuudesta*. <http://www.vihrealanka.fi/node/5555> (haettu 28.11.2009)

- ⁶⁹ Anna Rastas, Laura Huttunen, Olli Löytty (toim.) (2005) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 13
- ⁷⁰ Kari Jutila, Tommi Laitio, Roope Mikko, Aleksi Neuvonen, Maria Riala (2009)
- ⁷¹ Johanna Lasonen, Mia Halonen, Raija Pini Kemppainen, Marianne Teräs (2009) *Monikulttuurisuus, kulttuurienvälisyys ja osaamisen tunnustuksen tarve*. Teoksessa *Kulttuurienväläinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 11.
- ⁷² Riikka Leinonen & Pekka Kauppila & Jarkko Saarinen 1 (2008) 'Matkailu syrjäseutujen aluekehityksen välineenä – mahdollisuuksia ja haasteita', *Maaseudun uusi aika* 1, 35–43.
- ⁷³ Dallen J. Timothy (2000) 'Borderlands: An Unlikely Tourist Destination?', *IBRU Boundary and Security Bulletin* Spring 2000, 57–65; Dallen J. Timothy (2006) 'Relationship Between Tourism and International Boundaries', teoksessa Helmut Wachowiak (toim.) *Tourism and Borders. Contemporary Issues, Policies and International Research*, Cornwall: Ashgate, 9–18.
- ⁷⁴ Timothy (2000) 57–58.
- ⁷⁵ Timothy (2000) 58. Rajan ylitystä on tietyissä matkakohteissa jopa "simuloitu". Oheisessa artikkelissa toimittaja kertoo rajanylityskokemuksestaan Kuusamon Rukalla: <http://www.guardian.co.uk/travel/2005/dec/18/wintersportsholidays.wintersports.finland?page=all>.
- ⁷⁶ Barents spektakel (2009), osoitteessa <http://www.barentsspektakel.no/eng>, 22.10.2009.
- ⁷⁷ WCED (1987) *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press.
- ⁷⁸ Etelä-Karjalan matkailustrategia. Analyysi matkailuelinkeinon nykytilasta (2005).
- ⁷⁹ Jarkko Saarinen (2005) 'Matkailu, kestävyys ja syrjäseutujen kehittäminen', *Luonto, matkailu ja aluekehitys*, Naturpolis Kuusamo. Tutkimuksia 2/2005.
- ⁸⁰ Riikka Leinonen & Pekka Kauppila & Jarkko Saarinen 2 (2008) 'Kestävä matkailusuunnittelu ja syrjäseutujen aluekehitys', *Terra* 120:2, 107–111.
- ⁸¹ Jarkko Saarinen (2006) 'Traditions of Sustainability in Tourism Studies', *Annals of Tourism Research* Vol. 33, 1121–1140.
- ⁸² Leinonen & Kauppila & Saarinen 2 (2008) 111.
- ⁸³ Etelä-Karjalan elinkeinostrategia (2005).
- ⁸⁴ Leinonen & Kauppila & Saarinen 2 (2008) 108.
- ⁸⁵ Jäähallin lopullisesta sijoituspaikasta päätti kaupunginvaltuusto kaupunginjohtajan esityksestä, jossa todettiin, että Ukonniemen alueen kehittämisellä tuetaan kaupungin matkailuelinkeinon kehittymistä sekä mahdollisestaan vaativienkin kansallisten ja kansainvälisten tapahtumien ja kilpailujen järjestäminen alueella.
- ⁸⁶ Saarinen (2006) 1129.
- ⁸⁷ Matkailun edistämiskeskus *Majoitusliikkeiden yöpymiset asuinmaittain ja vuosittain 1995 – 2008*.
- ⁸⁸ Global Refund (2009) *Tax free kaupan tilastotietoja paikkakunnittain*, osoitteessa [http://www.globalrefund.dk/default.asp?viewFolderId=716&viewDocumentId=2490&viewDocumentFolderName=Tiedotteet ja tilastot](http://www.globalrefund.dk/default.asp?viewFolderId=716&viewDocumentId=2490&viewDocumentFolderName=Tiedotteet%20ja%20tilastot). 25.10.2009.
- ⁸⁹ Tekstin pohjana on Maija Väättäjäisen 2009 kirjoittama *Lappeenrannan kulttuuripalvelustrategia Osa 1 Selvitys kulttuuripalveluista Lappeenrannassa –tausta-aineisto*.
- ⁹⁰ <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/MuutoksenSuomi.pdf?download=Lataa+pdf>.
- ⁹¹ Suvi Niinisalo (2007) *Luovuus sitoo sirpaleita. Etelä-Karjalan kulttuuristrategia*. Etelä-Karjalainstituutti. Raportti 5. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto, 39.
- ⁹² Paul Benneworth (2004) 'Näkökulmia kulttuurin merkitykseen alueellisessa innovaatio toiminnassa', teoksessa Markku Sotarauta & Kati-Jasmin Kosonen (toim.) *Yksilö, kulttuuri ja innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan*, Tampere: Tampere University Press, 147.
- ⁹³ Esa Pirnes (2002) 'Taidepolitiikka muuttuvassa kulttuuripolitiikassa', teoksessa *Taiteen mahdollisuuksista enemmän. Taide- ja taiteilijapolitiittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu*, Opetusministeriö, 21.
- ⁹⁴ Kaakkoi-Suomen taidetoimikunta osoitteessa <http://www.hanatkaakkoon.net/index.php>.

-
- ⁹⁵ M. Ruusuvirta & P. Saukkonen & J. Selkee & D. Winqvist (2008:1) *Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa. Kulttuuritoiminnan kustannukset 23 kaupungissa vuonna 2007*. Cupore ja Suomen Kuntaliitto.
- ⁹⁶ M. Ruusuvirta & P. Saukkonen & J. Selkee & D. Winqvist (2008:2) *Kulttuuritoiminnan kustannukset 14 kaupungissa vuonna 2006. Raportti tiedonkeruun pilottihankkeen tuloksista*. Cupore ja Suomen Kuntaliitto. Katso raportti Kuntaliiton sivuilta.
- ⁹⁷ Niinisalo 2007.
- ⁹⁸ Vrt. esim. Jenny Johannisson (2006) *Det lokala möter världen. Kulturpolitisk förändringsarbete i 1990-talets Göteborg*. Borås: Valfrid.
- ⁹⁹ I. Heiskanen (1999) 'Kun taiteet ja kulttuuri kohtasivat kestäväen kehityksen', Teoksessa, A. Kangas & J. Virkki (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, SoPhi 23, Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä, 123.
- ¹⁰⁰ Simo Häyrynen (2004) *Kulttuuristen vaikutusten arviointi kulttuuripolitiikan toimenkuvana: lähtökohtia*, Cuporen julkaisuja 1.
- ¹⁰¹ Paul Benneworth (2004) 'Näkökulmia kulttuurin merkitykseen alueellisessa innovaatiotoiminnassa', teoksessa Markku Sotarauta & Kati-Jasmin Kosonen (toim.): *Yksilö, kulttuuri ja innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan*. Tampere University Press: Tampere, 147.
- ¹⁰² A. Kangas (2002) 'Alueellisen taidepolitiikan sykli', teoksessa *Taiteen mahdollisuuksista enemmän. Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu*. OPM, 37.
- ¹⁰³ Brundtlandin raportti: Our Common Future. Report of the World Commission on Environment and Development.
- ¹⁰⁴ Jenny Johannisson (2003) 'Att sätta kulturpolitiken på plats – kulturplaneringens roll i Göteborg', teoksessa H. Egeland & J. Johannisson (toim.) *Kultur, plats, identitet. Det lokalas betydelse i en globaliserad värld. Sister*: Stockholm, 46.
- ¹⁰⁵ Johannisson(2003) 46.
- ¹⁰⁶ Mihaly Csikszentmihalyi (1990) *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper and Row.

ETELÄ-KARJALA-INSTITUUTIN RAPORTTISARJAN JULKAISUJA:

TAKAPIHASTA KAUPUNGIN HELMEKSI

Lappeenrannan Linnoituksen restaurointityön vaikutustutkimus. 2004.
Raportti 1

EPÄLUULOISTA EKUMENIAAN

Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu. 2005.
Raportit 2 ja 3

KOSKA MEILLÄ ON KOSKI

Imatrankosken matkailullinen hyödyntäminen
ja vedenpalautus Imatrankoskeen. 2007.
Raportti 4

LUOVUUS SITOO SIRPALEITA

Etelä-Karjalan kulttuuristrategia. 2007.
Raportti 5

KULTTUURIMAISEMA ELÄMYSMATKAILUKOHTEENA

Eteläkarjalaiseen kaupankäyntiin liittyvän perinteen tuotteistaminen. 2007.
Raportti 6

IMATRA-SVETOGORSK-KAKSOISKAUPUNKI

Asennebarometri 2007. 2008.
Raportti 7

VUOKSEN VARRELLA VIERETYSTEN

Imatra ja Svetogorsk yhteistyössä. 2008.
Raportti 8

ARKI UUDESSA MAASSA / БУДНИ В НОВОЙ СТРАНЕ

Maahanmuuttajan arki -hankkeen raportti. 2008.
Raportti 9 (fin, rus)

YLIOPISTO JA MAAKUNTA. 2009.

Raportti 10

НА БЕРЕГАХ РЕКИ ВУОКСА ПО СОСЕДСТВУ

Сотрудничество Иматры и Светогорска. 2009.
Raportti 11